

Livsstilsmigrasjon

Et forprosjekt om livsstilsmigrasjon som ressurs og utfordring for distriktskommuner

Christian Sørhaug og Knut Vareide

TF-notat nr. 18/2014

Tittel: Livsstilsmigrasjon
Undertittel: Et forprosjekt om livsstilsmigrasjon som ressurs og utfordring for distriktskommuner
TF-notat nr: 18/2014
Forfatter(e): Christian Sørhaug og Knut Vareide
Dato: 29. april 2014
ISBN: 978-82-7401-697-2
ISSN: 1891-053X
Pris: (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no) 130 kr.
Framsidedfoto: Ingrid Holmboe Høibo
Prosjekt: Effekten av livsstilflytting: et forprosjekt fra EØS-området som ressurs og utfordring fra fire Telemarkskommuner
Prosjektnr.: 20120520
Prosjektleder: Christian Sørhaug
Oppdragsgiver(e): Regionalt Forskningsfond og kommunene Tinn, Tokke, Drangedal og Nome

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforskning.no

Christian Sørhaug har en Ph.D. fra universitet i Oslo. Forskningsområdene er helse og velferd, migrasjon, Politisk økologi, kulturvern og Latin-Amerika.

Knut Vareide er fagkoordinator for faggruppen Regional utvikling ved Telemarksforskning. Vareide er sosialøkonom med stor sans for tall og ikke minst, inngående innsikt i sammenhenger mellom tallene. Han er vår mann bak både Nærings NM, Attraktivitetsbarometeret og Attraktivitetspyramiden. Hans evne til å konseptuere kompliserte statistiske sammenhenger i begripelige modeller, har ført til at Vareides modeller i dag benyttes i et stort antall kommuner og regioner som “termometer” for hvordan regionen utvikler seg med hensyn til næringsliv og bostedsattraktivitet. Også innenfor EU-finansierte prosjekter blir kunnskapen og modellene hans om regional utvikling benyttet.

Forord

Dette er en sluttrapport fra et forprosjekt finansiert av RFF Oslofjordfondet og kommunene Drangedal, Tinn, Tokke og Nome. Prosjektet har arbeidet med å forstå en spesiell form for migrasjon; livsstilstilflytting. I arbeidet med å forstå livsstilstilflytting har vi vært ute etter å identifisere effektene av livsstilstilflytting i kommunene de har kommet til. Vi har etterstrebet å forstå effektene nedslagsfelt fra både lokalt perspektiv, så vel som fra livsstilstilflytterne selv. For å forstå motiver og holdninger til livsstilstilflytting har vi basert oss på kvalitative og kvantitative data.

Ved Telemarksforskning har Knut Vareide og Christian Sørhaug vært involvert i prosjektet. Sørhaug er spesialisert på kvalitativ metode med en phd fra UiO. Vareide er samfunnsøkonom og har gjennom mange år forsket på tilflyttingsproblematikk. Han er blant Norges fremste forskere på regional attraktivitet, næringsutvikling og flyttemønstre.

All samfunnsvitenskapelig forskning er avhengig av hjelp fra samfunnsaktører for å produsere interessant forskning. Dette forprosjektet er intet unntak. Kunnskapen som er kondensert i denne rapporten er basert på interessant og spennende informasjon. Produktet av denne rapporten er kommet frem som følge av læringsprosessen vi har gått gjennom med deltagerne i prosjektet.

Vi vil rette en stor takk til alle som har deltatt i undersøkelsen. Livsstilstilflyttere, kommuneansatte og lokale næringslivsinteressenter har vært aktive og interessante samtalepartnere som har muliggjort forprosjektet. Kommunene har tilrettelagt intervjuer og gjort dokumentasjon tilgjengelig. Også kolleger ved Telemarksforskning har bidratt med lesing og innsiktsfulle kommentarer. Til slutt, takk til RFF Oslofjordfondet for økonomisk støtte.

Bø, 29. april 2014

Christian Sørhaug

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	6
1. Innledning.....	7
1.1 Prosjektets mandat.....	7
1.2 Metode og utvalg.....	8
1.3 Caset Nederland	10
2. Livsstilflytteres tilknytning og mobilitet	14
2.1 Selvrealisering og livsstilsentreprenører.....	15
2.2 Landlig idyll og Exurbia	17
2.3 Dugnad og integrering	19
2.4 Kalibrering av forventninger	22
3. Lokale erfaringer.....	24
3.1 Kommuneattraktivitet og omdømmebygging.....	25
3.2 Kommunene og Placement AS som tilretteleggere.....	26
3.3 Lokalt perspektiv på integrering	28
3.4 Samspillet mellom lokalt samfunnsliv og næringsliv	29
4. Vertskapsarbeid i forhold til attraksjonsmodellen.....	31
4.1 Bygninger og areal: frittstående enkeltboliger	33
4.2 Ameniteter: nærhet til beslutningstagerne	34
4.3 Identitet og stedlig kultur: Nettverksarbeid.....	35
5. Et nytt forskningsprosjekt.....	37
5.1 Materielle og økonomiske drivkrefter i livsstilsmigrasjon	37
5.2 Livsstilflytting lykkelig uavhengig norsk statsborgerskap.....	37
5.3 Hva kvalifiserer som en livsstilsmigrant	38
5.4 Migrasjon og innovasjon	38
6. Referanseliste	40

Sammendrag

I dette forprosjektet har vi vært opptatt av å forske på livsstiltilflytting og effektene som blir skapt i fire kommuner. Nedslagsfeltet for studiet omhandler møtet mellom livsstilmigranterne, kommunalt ansatte og lokale interesser. I arbeidet med å få frem samhandlingsmønstre mellom forskjellige aktører har vi vektlagt kvalitative data i kombinasjon med kvantitative data. I arbeidet med å påvirke en negativ flyttebalanse har noen distriktskommuner valgt å satse på livsstiltilflyttere. Livsstiltilflytteres migrasjonsmønster er preget av det som kalles motstrømsmigrasjon. Livsstilmigranter er mennesker som er relativt velstående. De har en økonomi som gjør at arbeid ikke er deres primære motivasjon for flytting. Slike migranter er heller drevet av et ønske om selvrealisering. Stedet de flytter til, i dette tilfelle norske distriktskommuner, besitter kvaliteter som muliggjør denne formen for selvrealisering. De stedlige kvalitetene omhandler landlige attributter som fjell, skog og elver. Det dreier seg om mennesker som flytter fra kapitalintensive, urbane områder for å oppleve fred og ro i landlige omgivelser.

Gjennom undersøkelsen har det kommet frem at mange livsstiltilflyttere er relativt fornøyde med livet i distrikts-Norge. Likevel opplever kommunene at mange flytter til andre steder eller tilbake til hjemlandet. En viktig faktor er vertskapsfunksjonen. Kommunen opplever at satsing på livsstilmigrasjon påvirker flyttebalansen i en positiv retning. Et mønster som fremtrer i denne forprosjektundersøkelsen er viktigheten av godt vertskapsarbeid fra kommunen for å videreføre bolyst i kommunen. Vertskapsarbeidet omhandler; tilrettelegging for at livsstilmigranter kan bo i frittstående eneboliger eller småbruk; balansering og realitetsorientering omkring hva kommunene kan tilby av tjenester, og hvilke forventninger livsstilmigranterne har; nettverksarbeid som bistår livsstilmigrantenes integrering i formelle og uformelle sosiale relasjoner (bygdelag, idrettslag, dugnadsvirksomhet).

1. Innledning

1.1 Prosjektets mandat

Dette forprosjektet har til oppdrag å utvikle hypoteser for å forstå effekten av livsstiltilflytting og kartlegge positive så vel som negative effekter av denne formen for migrasjon. Globalt og nasjonalt er det en vedvarende tendens at mennesker flytter fra rurale til urbane strøk (Davis 2006). Likevel finner vi motstrømsmigrasjon hvor folk fra urbane strøk søker seg til rurale områder på jakt etter et bedre liv. Slik motstrømsmigrasjon ser vi særlig blant Nord-Europas EØS-borgere for eksempel nederlendere, tyskere og belgiere. Disse migrantene er på utkikk etter friluftsområder, lyden av stillhet, roligere livsstil og, kanskje viktigst, en frittstående enebolig i vakre omgivelser. Forprosjektet har etterstrebet å identifisere effekter som denne særegne formen for migrasjon genererer i fire kommuner: Tinn, Tokke, Drangedal og Nome. Rapporten tar først for seg noen lokale perspektiver, deretter livsstiltilflytternes perspektiv. Til slutt jobber vi med å utvikle hypoteser omkring effektene. Disse hypotesene skal danne grunnlaget for videre forskning om livsstiltilflytteres betydning og nedslagsfelt i norske kommuner.

Livsstilmigrasjon har blitt undersøkt fra tre overlappende informantperspektiver; livsstilmigranter, kommune og lokalbefolkning. På bakgrunn av datamaterialet som er samlet inn, søker forprosjektet å generere hypoteser for en utvidet regional og nasjonal undersøkelse av fenomenet. I hypoteseutviklingsarbeidet har vi bestrebet oss på å undersøke forholdet mellom livsstilmigrasjon og fenomenets nedslagsfelt i det kommunale bygdelandskapet. På grunn av prosjektets rammer har vi primært fokusert på livsstiltilflytterne selv. Gitt at kommunene er opptatte av å tiltrekke seg livsstilmigranter for å kompensere for fraflyttingsproblematikken, er det viktig å forstå livsstiltilflytternes hverdagsliv og utfordringer.

Den primære problemstillingen i forprosjektet har vært:

1. Hvilke effekter oppstår i kjølvannet av livsstilmigrasjon til norske distriktskommuner?

Undersøkelsen er delt opp i to underordnede problemstillinger:

- a) Hvordan opplever livsstiltilflytterne livet i de rurale områdene?
- b) Hvilke erfaringer blir gjort av kommunene og lokale innbyggere som følge av denne migrasjonen?

Gitt at dette kun er et forprosjekt med litt over to månedsverk til disposisjon har vi måttet gjøre en rekke begrensninger. Undersøkelsen er kvalitativt orientert. Migrasjonsforskningen ellers er ofte kvantitativt orientert med fokus på mobilitetens effekter i nasjonale økonomier gjennom makroøkonomiske metodologier (se feks: Robinson 2001). Globale og nasjonale studier har selvfølgelig stor verdi, men de sier mindre om motivasjonene bak migrasjon, migrasjonens effekter eller migranters livsverden og hverdag (Cohen and Sirkeci 2011). Forprosjektet har derfor bestrebet seg på å undersøke hverdagslivet som spiller seg ut i samhandlingsfeltet mellom livsstiltilflyttere, kommunen og lokale innbyggere.

1.2 Metode og utvalg

Prosjektet har primært benyttet seg av kvalitative data, men også noen kvantitative data er benyttet. Fremgangsmåten for den kvalitative delen av undersøkelsen har vært semi-strukturerte dybdeintervjuer. I de kvalitative intervjuene er det arbeidet med å få frem informantenes perspektiver på egen livssituasjon. Denne kvalitative tilnærmingen har den fordel at forskningsspørsmålet utvikles i en prosess, så vel som de mønstrene som fremtrer. Etter hvert som intervjuene har fremskreddet så har også problemstillingen utviklet og tilspisset seg. Intervjuene er gjort i en sammenheng informantene føler seg trygge i. Det å være oppmerksom på intervjukontekst muliggjør refleksjon hos informantene (Stewart 1998). Gjennom å involvere stedene aktivt i intervjuene; arbeidsmiljøet, bo-omgivelser eller fritidsområder – ble personene oppmerksomme på visse karaktertrekk ved det å leve sine liv i Norge – og ikke minst hva dette betød for deres livsstil. Livsstilsendringer må studeres i det nære, og kan vanskelig utelukkende reduseres til kvantitative problemstillinger. Det er gjennom erfaringsnære opplevelser at nyansene av livsstil, og livsstilsendringer, kommer til uttrykk.

Det som kjennetegner semi-strukturerte intervjuer er at spørsmål ikke blir presentert på en skjematisk måte. I denne formen for intervjuer etterstreber forskeren at informanten selv har mulighet til å gi uttrykk for sin hverdag. Den narrative strukturen i intervjuene har dreid seg rundt følgende spørsmål: hva motiverte flytting? hvordan er situasjonen nå? hvordan er framtidsutsiktene? Gjennom tidslinja går spørsmålet om livsstil igjen. Dybdeintervjuer gir innsikt i menneskers livssituasjon, og med tanke på at dette prosjektet tar for seg livsstilsendringer som et empirisk fenomen blir det derfor sentralt å få frem slike erfaringsdata eksplisitt. Gjennom å ta for seg mer hverdagslige fenomener som spiller seg ut, kan man få tilgang til data som er konkret knyttet opp til livsstil. Ikke minst vil slike intervjuer gi innsikt i deres erfarte overgang til Norge når det gjelder slike livsstilsendringer.

Samhandlingsdata innebærer å involvere seg i relasjoner. Dette engasjementet i relasjoner innebærer som oftest å ta den andres posisjon, altså å utvise empati for andres ståsted. I deltagende observasjons-metode, som ligger nært det semi-strukturerte dybdeintervjuets fremgangsmåte, kan slik empati bli sett på som en trussel mot objektivitet. I denne sammenhengen tror vi at man har en noe feilaktig forståelse av det å produsere samfunnsvitenskapelige data av en kvalitativ karakter. I kvalitative intervjuer blir relasjoner instrumenter for å produsere data (Hastrup 1992). Det er nettopp evnen til å sette seg inn i den andres perspektiv som genererer data; hva tenker en livsstilstilflytter om sin situasjon; hvorfor føler lokalbefolkningen seg tilsidesatt når det gjelder kommunens forvaltningsstrategier i forhold til EØS-tilflyttere; hva motiverer livsstilstilflytteres næringslivsinnovasjon på den norske landsbygda. I arbeidet med å få frem interessante data har vi bestrebet oss på å få frem intervjuobjektens fortellinger og forståelser av sin situasjon. Samhandlingsdata dreier seg om å skape relasjoner for å forstå relasjoner. Ordet relasjoner kommer fra det latinske *relatus*, som betyr å gjenfortelle (*re* = gjen – *latus* = fortelle). For å sette deg inn i andre menneskers fortellinger så trenger du å skape en forståelse for deres posisjon, altså empati/antipati for det som blir sagt

Nesten alle kommunene som rettet sin virksomhet mot livsstilstilflyttere har satt av en deltids- eller fulltidsstilling for å være vertskap. Noen av disse har vært norske, mens andre har vært nederlandske. Gjennom at kommunene selv skal legge en egenandel inn i forprosjektet, så har vi forsøkt å la den bli utbetalt som arrangør av intervjuer og generell bistand. Som nevnt nedenfor medfører dette en skjevhet i undersøkelsen. Likevel har disse nøkkelpersonene utgjort viktige roller som dataprodusenter gjennom sin innsikt, sitt engasjement og sin kunnskap om livsstilstilflyttingsprosjektet. Kommunenes egenandel til gjennomføring av forprosjektet er i stor grad oppfylt

gjennom at de selv har vært involvert i utvelgelsen av informanter. Dette har gjort at kommunene selv, i stor grad, har kunnet velge hvilke informanter som skal intervjues, og, kanskje enda viktigere, hvem som ikke skal intervjues. Gitt forprosjektets korte varighet har dette vært en nødvendig fremgangsmåte, men den representerer en potensiell kilde til skjevhet i undersøkelsen. Likevel, intervjuene selv har kommunene ikke hatt påvirkning på.

Alle intervjuene ble gjennomført på norsk med unntak av ett som ble gjennomført på engelsk. 27 informanter har deltatt i undersøkelsen. 13 av disse har vært livsstiltilflyttere hvorav syv var menn, og seks kvinner. To av intervjuene ble gjort med ektepar/samboerpar. Alle livsstiltilflytterne som var intervjuet hadde barn. Ni av informantene var ansatte av kommunen, og fem var næringslivsinteressenter eller hadde andre tilknytninger til livsstiltilflyttingsprosjektene. Et annet metodisk problem med forprosjektet, er at ingen av de migrantene som har returnert til hjemlandet er blitt intervjuet. Indikasjoner gitt i intervjuene er at mange flytter tilbake på grunn av at de ikke finner seg jobb i Norge. I andre tilfeller har vi fått oppgitt mer personlige grunner som samlivsbrudd, savn av hjemlandet og at man føler seg mistilpasset i Norge. Vi har også intervjuet Placement AS. Gitt selskapets unike og sentrale posisjon for tilflyttertiltakene kommunene har engasjert seg i, så har det ikke vært mulig å anonymisere datakilden og vi kommer til å la utsagnene stå med referanse til Placement AS.

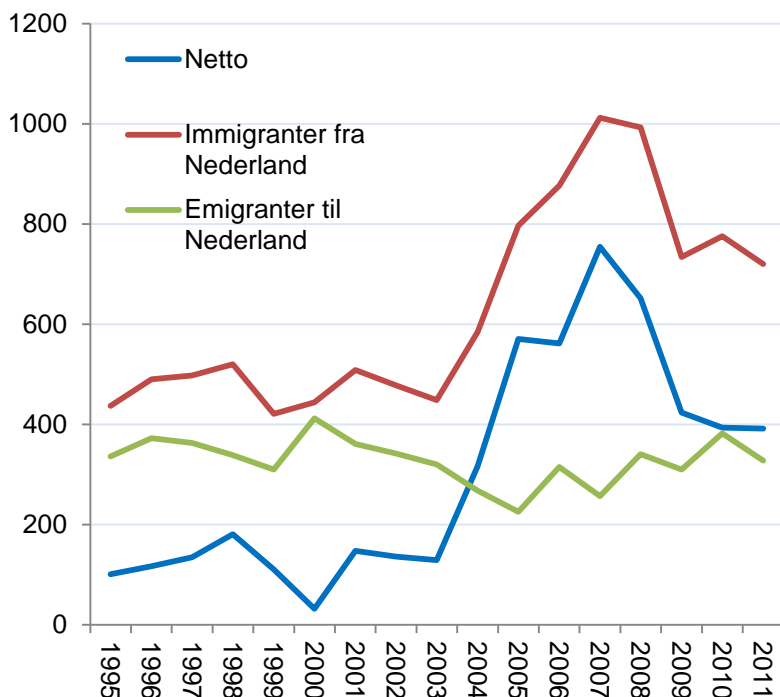
Pionerens innledende og ofte tilfeldige valg ender opp med å sette standarden for forflytningsmønstrene. En av grunnene til dette er at når et nettverk først er på plass vil informasjon frem og tilbake gjøre det enklere for immigranter å etablere seg (Lee 1966). Etablerte immigranter kan derfor virke som brohoder for nyankomne migranter gjennom ulike former for tilrettelegging (Appleyard 1992). Hovedvekten av informantene er nederlendere. Nederland er et av verdens tettest befolkede land med 404 mennesker per km². I denne sammenhengen blir Norge, med sine 16 innbyggere per km² et attraktivt land for innbyggere som er lei av det de oppfatter som «overbefolkede» Nederland.

Mange av migrantene forteller at de tidligere har feriert eller sett nyhetsoppslag om Norge. Det er da gjerne denne kunnskapen som dannet grunnlaget for at Norge ble valgt. Men her er det også mye tilfeldigheter. En forteller om hvordan han stod i kø på en messe hvor man kunne lære seg skandinaviske språk. Han hadde i utgangspunktet bestemt seg for å lære seg svensk og henvendte seg til denne standen. Da den ikke var betjent i det øyeblikket snakket en norsk jente til han fra standen ved siden av, og hun fikk overtalt han til å lære seg norsk med argumentet at kan du norsk er det enkelt å snakke med både svensker og dansker.

Placement AS har vært viktige for å utnytte dette markedet. Selskapet ble startet i 2003 av Janet Roelof og Gert Rietman. Fra deres nettsider går det frem at de arbeider med tilflyttere fra EØS-området som Belgia, Tyskland og Nederland som ønsker å bosette seg i Norge, Sverige og Danmark. Slik vi har forstått det er hovedvekten av migrasjonsflyten de jobber med nederlendere som bosetter seg i Norge og Sverige. Flere norske kommuner har inngått samarbeid med Placement. Av de fire kommunene vi har undersøkt har Tinn, Drangedal og Nome vært involvert i slike prosjekter. Selskapet tilbyr fra 2013 det de kaller en tilflyttingsgarantiⁱ. Dette betyr at selskapet garanterer en viss tilflytting i et rekrutteringsprosjekt. Samarbeidsprosjektene med kommunene kan gå fra to til fire år. Placement forutsetter da at kommunen setter av en deltidsstilling for å bistå med tilflyttingen. Og som de er ganske klare på; suksessen til tilflyttertiltaket er i stor grad avhengig av at kommunen setter av en person til å ha en slik vertskapsfunksjon.

1.3 Caset Nederland

Informantene i denne undersøkelsen er, som nevnt, primært fra Nederland. Det er derfor interessant å ta en nærmere titt på de særegne trekkene ved migrasjonen fra Nederland til Norge og, ikke minst, hvordan norske distriktskommuner ville stått befolkningsmessig uten migrasjon fra Nederland.

Figur 1: Antall migranter til og fra Nederland, og netto innvandring fra Nederland til Norge.

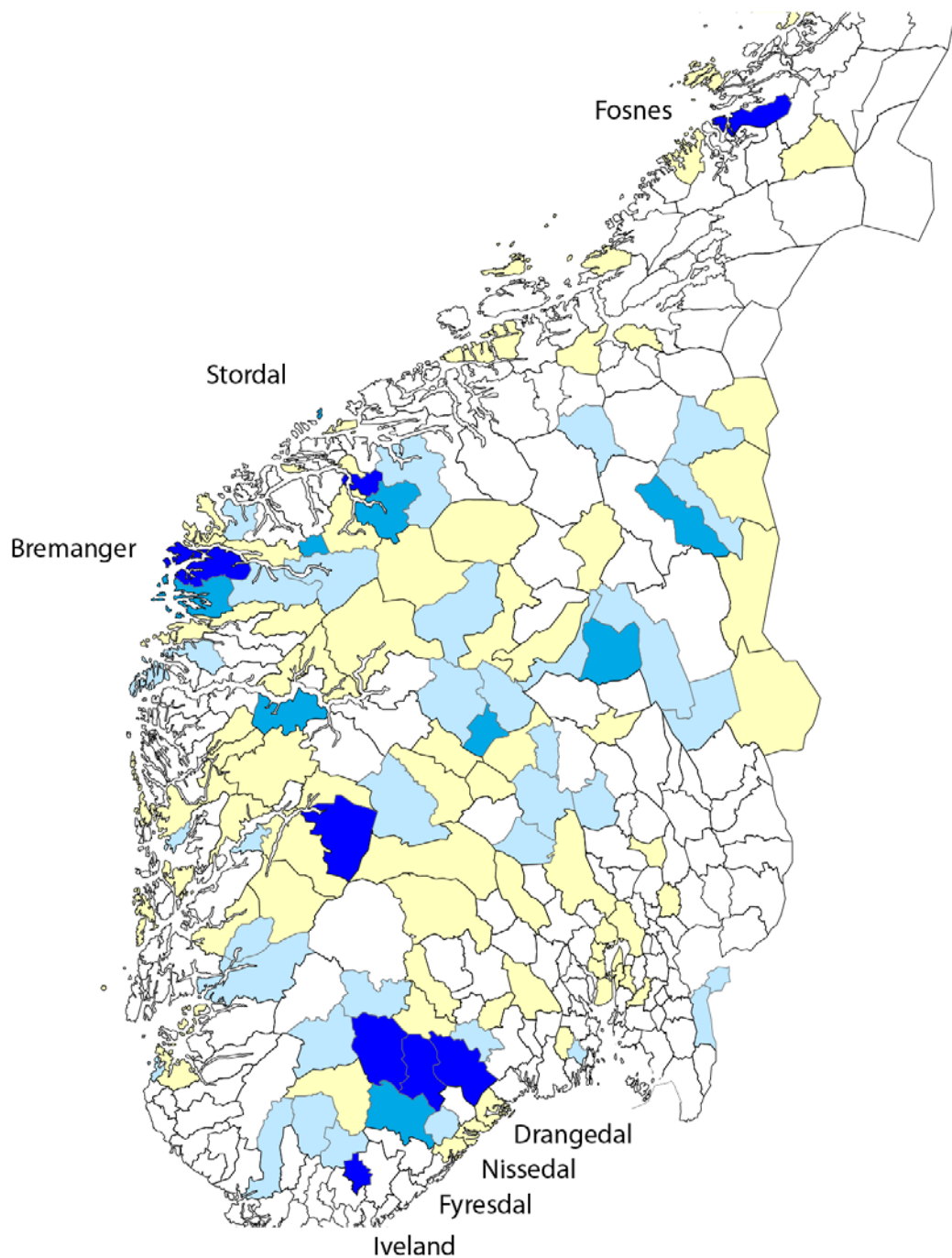
Fram til 2003 lå migrasjonen fra Nederland til Norge på et antall mellom 400 og 500, mens migrasjonen fra Norge til Nederland lå på mellom 300 og 400 pr år. Dette skapte en liten netto innvandring fra Nederland, antallet lå mellom 0 og 200 pr år. Fra 2003 økte innvandringen fra Nederland ganske bratt. Utvandringen fra Norge til Nederland har ikke økt, og dermed har nettoinnvandringen fra Nederland blitt mye høyere. Både innvandring og nettoinnvandringen hadde sitt maksimum i 2007, og har deretter avtatt noe. At innvandringen fra Nederland økte betraktelig fra 2003 bør sees i sammenheng med etableringen av Placement AS som skjedde i samme året.

Motstrømmigrasjon, en betegnelse på urban til rural migrasjon, preger nederlenderes forflyttingsmønstre. Vi kan se på innvandringen fra Nederland som prosent av folketallet i de kommunene som de flytter til. I tabellen under viser vi de kommunene som har hatt en innvandring fra Nederland etter 1999 som tilsvarer over en prosent av folketallet.

Navn	Innvandring fra Nederland i prosent av folketall	Antall innvandrere fra Nederland	Antall som utvandrer til Nederland	Andel retur	Netto
Fyresdal	5,5	73	35	47,9	2,8
Stordal	5,5	58	14	24,1	4,1
Iveland	3,7	41	4	9,8	3,4
Bremanger	2,9	119	33	27,7	2,1
Drangedal	2,5	104	9	8,7	2,3
Fosnes	2,4	19		0,0	2,4
Nissedal	2,2	32		0,0	2,2
Eidfjord	2,2	22	10	45,5	1,2
Åmli	1,7	31		0,0	1,7
Vestre Slidre	1,5	35	7	20,0	1,2
Ringebu	1,5	72	16	22,2	1,2
Hornindal	1,5	18	3	16,7	1,2
Tolga	1,5	27	1	3,7	1,4
Sandøy	1,2	16	1	6,3	1,1
Norddal	1,2	23	2	8,7	1,1
Flora	1,0	115	61	53,0	0,5
Vik	1,0	30	9	30,0	0,7
Sande	1,0	31	3	9,7	0,9
Flå	1,0	11	1	9,1	0,9
Vang	1,0	16	2	12,5	0,9

Tabell 1: Inn- og utvandring fra Nederland til Norge. Med unntak av Flora har Placement AS vært involvert i samtlige kommuner.

Samtlige av kommunene som har høyest innvandring fra Nederland i prosent av folketallet, kan karakteriseres som distriktskommuner. De fleste av disse kommunene har et flyttetap til andre norske kommuner, men altså en klar flyttegevinst mot Nederland. I noen av kommunene har en vesentlig andel returnert. I Fyresdal ser det ut til at nesten halvparten har vendt hjem igjen. Andre kommuner har ganske liten returprosent, men det kan skyldes at innvandringen har skjedd sent i perioden. Det kan også hende at de nederlandske innvandrerne har skiftet kommune i Norge, det sier ikke statistikken noe om.

Figur 2: Kommuner etter brutto innvandring fra Nederland i prosent av folketallet etter 2000.

På kartet er kommuner som har hatt en brutto innvandring fra Nederland på over 2 prosent mørkeblå. De blå har mellom 1 og 2 prosent, mens de lyseblå har mellom 0,5 og 1 prosent. Kommuner med høy innvandring fra Nederland i forhold til folketallet kan klart karakteriseres som distriktskommuner.

Det kan være interessant å spørre seg selv hva innflyttingen av nederlendere betyr for folketallet i norske distriktskommuner? Nedenfor er en tabell som tar for seg migrasjon fra Nederland. I den siste kolonnen har vi tatt for oss antall tilflytting hvis det ikke hadde vært for nederlandsk migrasjon. Flere kommuner ville opplevd større fraflytting, og dette gjelder spesielt kommuner som har en mindre sentral beliggenhet.

	Netto mot Norge	Netto mot utlandet eks Nederland	Netto Nederland	Netto totalt uten Nederland
Porsgrunn	762	1633	24	2395
Skien	488	2019	28	2507
Notodden	-128	550	-1	422
Siljan	77	35	-6	112
Bamble	-870	434	7	-436
Kragerø	-209	502	23	293
Drangedal	-122	117	95	-5
Nome	-706	748	43	42
Bø	147	520	6	667
Sauherad	-227	213	2	-14
Tinn	-1123	747	11	-376
Hjartdal	-113	80	-2	-33
Seljord	-52	137	8	85
Kviteseid	-242	177	8	-65
Nissedal	-56	53	32	-3
Fyresdal	-88	85	38	-3
Tokke	-164	59	18	-105
Vinje	-225	119	-1	-106

Tabell 2: Samlet nettoutflytting fra 2000 til 2011 fordelt på Norge, Nederland og utlandet uten Nederland.

Kommunene Drangedal, Nome, Nissedal og Fyresdal har hatt den største netto innflyttingen fra Nederland etter 2000. For Drangedal, Nissedal og Fyresdal har innflyttingen fra Nederland bidratt til at flyttebalansen har blitt positiv. Uten innflyttingen fra Nederland hadde flyttetallene vært negative. For Nome har nederlenderne bidratt til å fordoble netto innflytting i perioden. For kommuner som Fyresdal og Nissedal, som begge har under 1 500 innbyggere, har nettoinnflyttingen fra Nederland isolert sett bidratt til en befolkningsvekst på mellom to og tre prosent.

2. Livsstiltilflytteres tilknytning og mobilitet

Forprosjektet baserer seg på et tilsynelatende paradoks i menneskelig eksistens. På den ene siden danner mennesker tilknytninger til sine omgivelser (Hennion 2007). Disse tilknytningene er både av en kunnskapsmessig så vel som emosjonell art. På den andre siden bryter vi slike tilknytninger til steder og flytter på oss (Sheller and Urry 2006). Stedsfasthet så vel som mobilitet preger oss som art og vår eksistens. I dette forprosjektet vektlegges sted- og identitetsdannelse som en kontinuerlig utfoldende prosess av menneskers sammenveving med sine omgivelser. Tilknytningene som dannes har varierende varighet og styrke – og vi bryter stadig med disse tilknytningene. Noe av poenget med forprosjektet har vært å se på motivasjonen noen mennesker har for å skape brudd ett sted for så å danne seg tilknytninger et annet sted. Et sentralt anliggende har vært å forstå hvordan slike tilknytninger dannes og brytes. I dette bildet av stadig oppbrudd og tilknytning fremtrer et bilde av sted- og identitetsdannelse som noe flerfoldig. De fleste livsstilsmigrantene har tilknytninger til flere steder. For eksempel så har nederlandske informanter sagt seg godt fornøyd med å være nederlandske i Norge. De har altså ingen planer om å endre statsborgerskap fra Nederland til Norge – og dette på tross av at de har planer om å leve i Norge resten av sine liv. Beskjeden er at det ikke er noe problem å ha tilknytninger flere steder. De ser ikke noe behov for å omgjøre sine identiteter som nederlendere for å bli i Norge. Bruddene som blir gjort med Nederland er derfor delvise og varierende. Ingen av informantene vi snakket med hadde brutt fullstendig med hjemlandet, enten det gjaldt Nederland, Tyskland eller Belgia. De fleste hadde venner og familie de reiste hjem og besøkte, og fikk besøk av, selv om intensiteten på mobiliteten varierte stort. Mobilitet blir en sentral del av deres sosiale liv.

Livsstiltilflytteres sted- og identitetstilknytning skaper nye væremåter på den norske landsbygda. Livsstilsmigranter til Norge er opptatte av særtrekk ved en bestemt væremåte. Men den norske væremåten er på ingen måter en fastsatt størrelse (Klausen 1986), og vår immigrasjonshistorie peker mot de transformasjoner det norske samfunn har gått gjennom på grunn av folkevandringer (Brochmann and Kjeldstadli 2008). Effekter blir generert gjennom mobilitet på tross av at livsstiltilflytterne selv ikke vil gjøre noen endringer på stedet de flytter til. Slike endringer kan komme gjennom, for eksempel, nye former for næringslivsvirksomhet. Og, som påpekt i en rapport fra Statistisk Sentralbyrå, så foreligger det interessante endringer i hvem som innvandrer til Norge (for eksempel litauere), og ikke minst hvor de bosetter seg (litauere stort sett over hele Norge) (Høydal 2013). I denne sammenhengen er det viktig å studere hvilken effekt migrasjon genererer i distrikts-Norge. I analyser av migrasjonsfenomenet må vi ikke gjøre antagelser om migrasjon som et negativt fenomen, med uheldige konsekvenser for et samfunn, men heller som en viktig del av samfunnets konstitusjon.

Livsstilsmigrasjon kan defineres etter tre kriterier; mennesker som er *relativt velstående* hvor økonomi ikke er deres primære motivasjon for flytting; motivert av en form for *selvrealisering* som krever endring i livsstil; *stedet* de retter sin mobilitet mot har kvaliteter som muliggjør denne selvrealisering (Benson and O'Reilly 2009). Gitt de økonomiske ressursene som er nødvendige for å realisere slik migrasjon, dreier dette seg hovedsakelig om mennesker fra Nord-Europa og Nord-Amerika. Når støvet har lagte seg etter flytting møter migrantene en rekke utfordringer og ikke minst selvmotsigelser. Mange opplever et stort gap mellom hvordan de forestilte seg flytting versus hvordan det hele spilte seg ut. Videre så iverksetter mobiliteten en rekke transformasjoner i egne

og andres livsverdener, i steder så vel som mennesker. Paradoksene og transformasjonene vil vi undersøke gjennom tre områder; Selvrealisering og livsstilsentreprenører (selvtransformering); landlig idyll og exurbia (stedstransformering); dugnad og integrering (samfunnstransformering)

2.1 Selvrealisering og livsstilsentreprenører

«Ulempen er at vi har bygd vårt eget fengsel.» Livsstilmigrant om egen bedrift

For mange livsstilmigranter er drømmen om å starte for seg selv en sterk motivator for å flytte. De ønsker å starte sin egen næringslivsvirksomhet. Forbundet med dette ønsket ligger det en vilje til selvrealisering og selvstendighet. Om stedet de reiser fra snakker intervjuobjektene om at selv om de likte jobben de hadde, så var de på utkikk etter noe mer. En viktig årsak til at folk flytter er da ønsket om å kunne realisere et næringslivsprosjekt som ligger dem nært. Men i arbeidet med å realisere seg selv opplever de også at de må jobbe ekstremt mye. Det innledende sitatet omhandler en oppgitt tilflytter som har arbeidet hardt for å bygge opp sin bedrift. Problemet er at nå genererer bedriften så mye arbeid at familien ikke har tid til stort annet enn å jobbe og passe barna.

En klassisk definisjon på entreprenør er en som: «... retter sin virksomhet mot de punktene i et økonomisk system der avvikene mellom verdifastsettelsen er størst, og vil prøve å gjennomføre brobyggende transaksjoner som kan utnytte disse avvikene.» (Barth 1994: 64). På tross av sitt profittmaksimerende perspektiv, har denne klassiske definisjonen mye forklaringskraft hvis vi er villige til å åpne opp for forståelsen av hva verdi er. Hva som søkes maksimert av informantene i denne rapporten er livskvalitet. De ønsker dermed å maksimere sin livskvalitet fremfor å øke sin økonomiske profitt. Placement AS er klart et entreprenørselskap, og i forlengelse av dette kan det argumenteres for at livsstilmigrantene selv også er entreprenører i kraft av de brobyggende transaksjonene de gjør for å skape endring i sitt eget liv. For eksempel, gjennom å flytte fra urbane Nederland til rurale deler av Norge realiserer de sin livsstilsendring (som kan være frittstående enebolig, landlige omgivelser, egen næringslivsvirksomhet, ro, trygghet, tilgang til friluftsområder osv.)

Begrepet livsstilsentreprenører har vokst frem som følge av ikke-økonomisk motivert næringsvirksomhet. Argumentet er at mennesker med en ideologisk drevet agenda tilsidesetter kravet om profitt til fordel for sitt livsstilsprosjekt (Ateljevic and Doorne 2000). De livsstilsentreprenørene vi har intervjuet, og spesielt de som driver eget firma, har vært interesserte i å generere et overskudd. Forskjellen er at mange hevder at de ville kunne tjent like mye på sin virksomhet i hjemlandet. Flytting til distrikts-Norge gir muligheten til frittstående eneboliger, friluftsliv, mindre mennesker, mer plass og ro. Med andre ord, livsstilmigrantenes motiv for mobilitet må ikke forstås som en kritikk av forbrukersamfunn (en frittstående enebolig er et materielt gode). Det dreier seg heller om å oppsøke et liv som ellers ikke ville vært tilgjengelig for dem. I masteroppgaven til Rune Carlsen, *Årvollskogen: En livsstilstenklave i Oslos skogkant*, retter han oppmerksomheten mot unge, «hippe», kapitalsterke mennesker som finner muligheten til å utfolde en bestemt livsstil (sykle, ski, turgåing – en sporty tilværelse) nærliggende Nordmarka som et friluftsområde (2013). Likeledes kan vi se hvordan Telemarks kommuner muliggjør en livsstilsutfoldelse som ikke ville vært mulig i Nederland. Her finnes store friluftsområder med skoger og elver, åpne viddelandskap og relativt lav befolkningstetthet. Livsstiltilflyttere ser ut til å ville forløse sitt prosjekt gjennom å forene det

beste av to verdener. På den ene siden ønsker de å oppleve en livsstilsendring, på den andre siden ønsker de å være i stand til å tjene til livets opphold på en behagelig måte. Deres evne til å fullføre dette prosjektet dreier seg mye rundt deres evne til å forhandle mellom disse to posisjonene. Det er et klart imperativ at livsstilsendringen de engasjerer seg i skal kunne generere en god inntekt, slik at de kan opprettholde de kostnadene som trengs for å leve bra i Norge. På tross av denne innvendingen virker det ikke som om livsstilsmigrantene kommer til Norge for å bli rike. Bildet som fremtrer i forhold til livsstilsentreprenørene er at de er drevet av ønsket om å tjene penger til livets opphold på en måte som de er tilfredse med. De ønsker altså å ha en jobb som realiserer deres ambisjoner, samtidig med at de realiserer en ønsket livsstil. Det å være livsstilsentreprenør innebærer dem selv. Som vi har argumentert for er entreprenørskap å gjøre brobyggende transaksjoner. Den brobyggende transaksjonen livsstilsentreprenørene gjør involverer dem selv – altså det å flytte fra et land til et annet. De flytter fra et annet EØS-land til Norge for å realisere sitt prosjekt. Som sådan kan vi si at de utnytter muligheter som finnes i et annet land for å maksimere ønsket om et bedre liv. Det som søkes maksimert er «det gode liv» eller livskvalitet.

Caset med Jon

Jon forteller om presset i sitt eget hjemland, Nederland. Den høye befolkningstettheten fører til mye kø på veier og i butikken, støy og generelt det han kaller et «hardt press». I arbeidslivet er det mye stress på å prestere. Som medlem av den mer kapitalintensive kreative klassen, hadde han og familien lenge hatt lyst til å flytte til et annet land for å finne ro. Selv forteller han om en uro som han hadde i seg hele tiden. Da et vennepar av familien flyttet fra Nederland til Norge, hadde Jons familie gjort et valg – også de skulle flytte. Selv betegner han deres tidlige forestillinger om det å flytte til Norge som noe naivt. Innledningsvis hadde de trodd de skulle bli norske. Mye tid og energi ble brukt på å lære seg norsk og å prøve å bli norske. Etter hvert som Jon forstod at det var mer eller mindre uoverkommelig «å bli» norsk, falt han til ro med at det var helt greit å være nederlandsk i Norge. Han forklarer dette med at han flyttet til Norge i godt voksen alder og hadde allerede tilbragt mesteparten av sitt liv i Nederland. Etterhvert anerkjente han for seg selv at han aldri kom til å transformere seg selv helt til å bli nordmann. Dette var ikke noe han så på som et nederlag. Det dreide seg heller om å akseptere hvem man er og hvem man kan bli. Jon ga klart inntrykk av at han var fornøyd med sin og familiens situasjon på dette tidspunktet.

Jon har hatt stor suksess med sitt firma og har i dag flere ansatte. Men suksessen har også sin pris. Han må jobbe mye av tiden, og han har også til dels falt for eget grep i den forstand at den sjelsroen og fredsommeligheten som han i utgangspunktet hadde vært ute etter, til dels uteblir på grunn av et høyt arbeidspress. Noe av grunnen til at de flyttet var at de ville ha mindre stress i arbeidshverdagen og mer tid til friluftsliv og samvær med barna. Suksessen firmaet har generert krever at Jon pendler mye og har en rekke overnattinger i storbyer. Paradokset er at Jon og andre entreprenører opplever at tidspresset opprettholdes. Lillian Beate Risvaag konkluderer også i sin Masteroppgave «*In Holland we are a nice family. In Norway we are a happy family!*»: om nederlandske entreprenører i bygde-Norge med at entreprenørskap ikke nødvendigvis gir entreprenørene mer fritid (2001: 85). Motsetningen mellom det å søke et roligere liv, samtidig som man skal realisere eget entreprenørprosjekt, er noe Jon selv er akutt klar over. Han gir selv et eksempel: Han hadde stoppet i en bygd på vei hjem fra et oppdrag for å få seg en kaffe. Det hadde bare vært et par mennesker foran han i køen i butikken, men likevel tok det lang tid. Butikkpersonalet snakket i vei med kundene foran om alt mellom himmel og jord, og han måtte bare vente. Som nederlender var han ikke vant til denne tregheten; i Nederland var det forventet at ting skjedde raskt. På den andre siden var han også opptatt av at folk skulle ta seg mer tid til hverandre og være mer hensynfulle. De var byfolk som hadde flyttet til bygda. Jon var klar over motsetningen,

men som hos mange mennesker hvor stresset er kroppsliggjort, greier han ikke unnløte å la seg irritere: «Du tar med deg selv når du flytter», som han selv sa.

Likevel sa Jon at han og familien ikke hadde noen planer om å flytte tilbake til Nederland. På tross av høy arbeidsintensitet var arbeidet tilfredsstillende. Jon ga uttrykk for at det å få firmaet sitt til å gå så bra var en kilde til glede, spesielt med tanke på at han hadde lykket med sin næringslivsvirksomhet i et fremmed land. Videre så hadde de mange flotte naturopplevelser. Jon fortalte om en tur han hadde hatt på en av ti-toppene. Vel på toppen hadde han sett utover et fantastisk landskap og tenkt – «det er dette som gjør det hele verdt det.» Opplevelsen av vakre daler, fjell, skoger og himmel var en sublim opplevelse som ga belønning for hardt arbeid. Også huset de hadde skaffet seg var plassert i nydelige omgivelser. Slike omgivelser kunne man bare drømme om i Nederland. En lignende eiendom ville antagelig vært helt umulig å oppdrive i Nederland, for ikke å si skaffe kapital til å kjøpe. Livsstilsentreprenørene virker som brobyggere for lokalsamfunn i distriktene. De er i stand til å skape innovasjon på steder der slikt ikke er vanlig; nye former for forretningsvirksomhet dukker opp i kjølvannet av deres migrasjon. Slik vi ser det er det en feilslutning å anta at livsstilflyttere ikke er opptatt av økonomi. En hypotese kan være at de er mindre opptatte av sine finanser enn, for eksempel, arbeidsmigranter. Likevel fremstår det å tjene penger som en viktig del av slike migranters evne til å fullende deres egne livsstilsprosjekter. I land som Nederland vil det kreves uvanlig mye kapital for å få råd til å kjøpe en frittstående enebolig i vakre landlege omgivelser. Hvis denne boligdrømmen er del av livsstilsprosjektet, kan det ikke skilles fra økonomiske hensyn.

2.2 Landlig idyll og Exurbia

«Det er helt stille her, ikke en lyd.» Livsstilsmigrant om opplevelsen av å flytte til distrikts-Norge.

EØS-borgerne som flytter til norske distrikter, og da spesielt nederlendere, følger et atypisk migrasjonsmønster (Høydal 2013). De går mot strømmen. Det er kanskje betimelig å spørre hva det er disse motstrømsmigrantene har forstått som andre ikke skjønner? Motivene for å flytte til norske rurale områder er relativt klare. Dataene vi har samlet inn selv, og som andre har samlet inn, vektlegger opplevelsen av «natur» og «rolige» omgivelser. Informantene snakker om sublim opplevelser med norsk natur. Mange har feriert i Norge tidligere og har utstrakt kjennskap til rurale områder.

Ro

Livsstilsendringen dreier seg derfor i stor grad om å endre omgivelser. Kontrasten til Nederland er kanskje den mest markante. I Nederland er det mye kø, trengsel, lite plass og lyder overalt. Mange har en erfaring om at de har mye ufrihet på grunn av de begrensningene som finnes i nettopp tett-pakkede Nederland. Norge byr på mye plass og ro, og da spesielt landsbygd-Norge. Det er selvfølgelig ikke snakk om at det ikke finnes noen lyder i det norske landskapet. Som sosialantropologen Anne-Katrine Brun Norby sier i *En fornemmelse av støl: Om meningsdannelse av sted og moderne stølsliv i Hallingdal, Norge*:

Lyden av stillhet handler om hvilke typer lyder som kvalifiseres som stille lyder, så vel som 'lyden av stillhet' som en stemning av fred og ro. 'Lyden av stillhet' har en positiv sosiokulturell verdi i samfunnet og benyttes i markedsføring av stølsturisme, men det erfares individuelt og er derfor gjenstand for diskusjon. Sammenhengen mellom stillhet, natur og støl inngår i stølsnarrativer, så vel som en norsk identitetsnarrativ, som er basert på historiske politiske prosesser. (Norbye 2010: 197)

Lyden av stillhet i det norske landskapet er full av lyd; vind i trærne, gresshopper og kuer som rauter. Livsstilmigranter setter denne lyden i kontrast til den konstante lydstryen i, for eksempel, Nederland: «Det er alltid en eller annen form for støy; fly som tar av, motorveier, tog eller mennesker. Det er støy over-alt.» Livsstilsendringen dreier seg derfor delvis om å endre omgivelsene de er del av, og som de ser på som direkte helseskadelige. Gjennom intervjuene har mange påpekt den helsebringende effekten flytting har hatt for egen og deres barns helse. Landskapet selv har en helsefrembringende effekt.

I den samfunnsvitenskapelige litteraturen vises det til en vending av det nordeuropeiske og nord-amerikanske landskap, fra produksjon til et forbrukerlandskap (Walker and Fortmann 2003, Bringslid 2012). Denne overgangen omhandler et skifte hvor tradisjonelt jordbruk og en naturbasert produksjon konkurrerer med opplevelsesøkonomiske hensyn hvor estetikk får en sentral rolle. Landskapet selv blir gjenstand for forbruk gjennom menneskers estetiske opplevelser. Dette kan føre til en rekke konflikter. I Tokke har det for eksempel vært konflikt mellom turisme og jaktområder. Kommunene selv ser ut til å aktivt engasjere seg i denne overgangen. Markedsføring av kommunens særpreg er sett på som del av næringsutviklingen og tiltrekker seg turister. Videre blir dette sett på som et ledd i deres arbeid med å gjøre seg til en attraktiv kommune. Dette er også et aktivt forsøk fra kommunen på å skape tilknytninger. Gjennom sted- og identitetsdannelse ønsker de å genere tilknytninger som binder folk til området. Forbruk av det norske landskapet er ikke noe nytt og går langt tilbake i historien. For eksempel var den engelske overklassen hyppige brukere av norske elver fra 1600. De leide seg inn på gårder som også forvaltet bruken av elver for å nyte fluekasting og fiske i det norske landskapet (Cole, Bassam et al. 1795). Av nyere dato er norske kommuners satsing på landskapets potensielle helsebringende effekter i sin promoterings- og omdømmebyggingsarbeid (Bringslid 2012). Gjennom intervjuene er det flere av informantene som har trukket frem det helseskapende ved norsk landskaps omgivelser. Foreldre som har hatt med seg barn som ikke var så velfungerende i sine hjemland, rapporterer at barna har det mye bedre nå. En mor sa: «Har barna det bra, så har foreldrene det bra».

Noen av livsstilmigrantene forteller at de har vært turister i Norge før de bestemte seg for å flytte. De forteller om et kjærlighetsforhold til Norge gjennom fotturer over Hardangervidda eller båtturer på Vestlandet. Disse opplevelsene sitter dypt og mange blir nesten blanke i øynene når de forteller om slike minner. Turisthverdagen kommer fort i kontrast til en bo- og arbeidshverdag. Gjennom sin bo- og arbeidshverdag kommer utfordringer som den mer bekymringsløse turisthverdagen ikke innebærer; passende bolig og tilfredsstillende arbeid. Som tidligere nevnt er bolig-situasjonen en vedvarende problemstilling for både migranter og kommuner. En sentral motivasjonsfaktor for migrasjon i utgangspunktet er realisering av en boligdrøm. Dette kan dreie seg om å eie en frittstående enebolig med plass rundt seg, eller få kjøpt et småbruk. I alle intervjuene som vi har gjort har dette blitt indirekte eller direkte kommunisert. I intervju med Placement AS ble det gitt uttrykk for at alle livsstiltilflytterne, uten unntak, ønsker å ha en frittstående enebolig (personlig meddelelse). Men å få realisert denne drømmen har vist seg å være en større utfordring. I Nederland har eiendomsmarkedet falt betraktelig, og livsstiltilflyttere frykter å tape penger hvis de selger i det nåværende markedet, og mangler derfor kapital til å kjøpe hus. På den andre siden er det mange norske familier som har småbruk i sin besittelse som de kvier seg for å selge, både på grunn av det de anser som lave priser og sentimentale årsaker.

Exurbia

Livsstilmigrasjon kan trekke med seg visse sosiale praksiser til rurale områder som i utgangspunktet har vært sett på som mer urbane praksiser. Slike endringer kan forstås som begynnelsen på en exurbiautvikling (McCarthy 2008). Disse prosessene kjennetegnes ved at fenomener som tidligere kjennetegnet urbanitet nå også gjør seg gjeldende i rurale distrikter. Treningsstudioer, kaffebarer, B&B, økologiske produkter og arkitektkontorer er noe av næringslivsvirksomheten som dukker opp i bygdene. Mange av livsstiltilflytterne forteller også at de må pendle til ulike urbane områder som Kristiansand, Oslo, Grenlandsdistriktet og Kongsberg. Dataingeniører, arkitekter og bygningsarbeidere finner ikke nødvendigvis arbeid ved stedet de bor. Konseptet exurbia tilbyr en noe annerledes forståelse av relasjonen mellom det urbane og rurale. I stedet for to selvstendige entiteter, kan vi gjennom exurbia-konseptet undersøke disse entitetene som konstituert sammenvevd. Isolert er fenomenene meningsløse. Bygd og by er avhengig av hverandres eksistens for å gi hverandre meningsfylt innhold nettopp som by og bygd. Dette innebærer et de virker i hverandre, og forutsetter hverandre. Vi trenger en dypere anerkjennelse av at det rurale konstitueres gjennom det urbane og det urbane gjennom det rurale. En anerkjennelse av bygd og by som gjensidig konstituerende, som entiteter hvis eksistens forutsetter hverandre, har analytiske konsekvenser. Denne konsekvensen fordrer at vi retter blikket mot prosesser for hvordan slike relasjoner utfoldes, hvordan entitetene virker i og på hverandre. Det analytiske blikket må i dette tilfelle rettes mot hverdagslivet; arbeid, hjem, skole og ulike sosiale arenaer, for å få innsikt i hvordan prosessene utfoldes. Livsstil dreier seg også om forbrukspraksiser (Miller 1987, Miller 2000). Livsstilmigranter er, enten de vil det eller ei, involverte i å skape endringer i distriktene de flytter til gjennom de sosiale praksisene de er engasjerte i. «Vi er kommet hit for å bli del av noe, ikke for å endre noe» er et utsagn fra noen velintegreerte livsstiltilflyttere. Det som er interessant med utsagnet er nettopp det at de er på utkikk etter et sted som besitter bestemte kvaliteter. Deres standpunkt er at de ikke vil endre stedet de er kommet til. De er der jo nettopp fordi de setter pris på stedet som det er. Likevel vil vi påstå at livsstiltilflyttere skaper endring på stedene de flytter til, enten gjennom næringslivsinnovasjon eller ved at de deltar i det lokale dugnadslivet. Dette er på ingen måter negativt. Samfunn er dynamiske størrelser som hele tiden endrer seg. Kanskje det faktisk er fravær av endring i et samfunn som fører til at det går under. Fraflyttingstendensen som den norske landsbygda opplever skjer ikke som følge av et vibrerende, engasjerende samfunnsliv. Det dreier seg ofte om at unge mennesker ikke finner tilfredsstillende arbeid, utdanning og sosiale arenaer. De stedstransformasjonene som livsstiltilflytterne bringer med seg kan derfor sees på som et positivt bidrag til lokalsamfunnet.

2.3 Dugnad og integrering

«De sitter bare rundt og drikker kaffe og skravler, de gjør jo ingenting»: Frustrert livsstiltilflytter om den norske dugnaden.

«Du kan se deg selv i et lite samfunn»: Fornøyd livsstiltilflytter om det lokale fellesskapet.

Disse to motstridende standpunktene viser ulike holdninger til hvordan livsstiltilflyttere forholder seg til det å bli integrerte inn i det norske rurale samfunn, og ikke minst dugnadens rolle. Dugnad

i det norske samfunnet er en sentral faktor for produksjon av samhold i lokalsamfunn. Som et ritual skaper det en følelse av felleskap mellom mennesker. På tross av den tilsynelatende like etnisiteten mellom, for eksempel, nederlendere og nordmenn, er det mye som indikerer at mange nederlendere ikke glir sømløst inn i det norske storsamfunnet. Mange av informantene i denne undersøkelsen gir inntrykk av at de ikke får venner, og opplever at nordmenn er vanskelige å komme inn på. Hylland Eriksen m. flere, skriver at:

Ethnic Dutch, when compared to ethnic Iranians, for instance, may have no difficulties with travelling and settling in Norwegian society, precisely because the process of identification, positioning and perceiving ethnic Dutch within Norway is different than, for instance, the process of identifying, positioning and perceiving ethnic Iranians. (Alghasi, Eriksen et al. 2009: 7)

Det er nok liten tvil om at det er enklere for nederlendere å slå seg ned i Norge enn for iranere. En iraner vil være mer opptatt av å få norsk statsborgerskap, ikke minst av praktiske grunner som EØS-borgere ikke trenger å bry seg med. Likevel har mye av materialet vi har samlet inn gitt en indikasjon på at nederlendere har problemer med å integrere seg i Norge. Nederlenderes forsøk på å knytte seg til stedet «Norge» ser ut til å fungere, men de opplever at det ikke alltid er like lett å knytte seg til den norske væremåten. Det virket som om det var en gjennomgående fornøydhet med å være nederlandsk i Norge, enten de fikk mange norske venner eller ei. At de selv ikke greier å la seg integrere til å bli «fullverdige» medlemmer av det norske fellesskapet ser ikke ut til å være særlig problematisk. Anerkjennelsens politikk, et sentralt trekk ved moderne vestlige nasjonalstaters demokratiske prosesser, tilpasser hele tiden institusjoner og lover til minoriteter så vel om majoriteter (Taylor and Gutmann 1992). Involvering av ulikhet i et moderne demokrati er en nødvendighet. Videre er det behov for å se nærmere på hvordan det norske rommet også transformeres, gjør plass til og ikke gjør plass til ulikhet. Et funn i denne sammenheng er at det virker som om nederlendere er lykkelige som nederlendere i Norge. Første generasjon av nederlandske migranter har ingen planer, ei heller noe behov for, å bli norske statsborgere. De er kort og godt fornøyd med å være nederlendere i Norge.

I integreringsprosessene ser det ut som om dugnaden kan ha en rolle. Dugnaden er på mange måter i en særegen posisjon i det norske samfunnet og omhandler transformasjonen av enkeltindividers handlinger til et kollektivt fenomen. Den norske dugnaden er en integrert del av fellesskapet i distriktskommuner. Dugnad og ildsjel er to begrepspar som gjerne opptrer samtidig (Klausen 1986) og begge kjennetegnes ved at handlingene strekker ut over dem selv. Begrepsparet omhandler samhold i samfunn. Dette samholdet genereres gjennom offergaven – det at man er villig til å ofre seg selv for fellesskapet. Offergaven kommer gjerne i form av frivillig arbeid og kompetanse som en ildsjel er villig til å bidra med. Men dette dreier seg ikke bare om ildsjelen. Det er også forventet at andre skal stille opp med arbeid, om enn ikke i samme grad som ildsjelen selv. Sentralt her er at ildsjelen i bygda, gjennom sitt offer, er involvert i å generere entusiasme. Entusiasmen er det forventet at andre også lar seg smitte av slik at ildsjelens offergave for fellesskapet blir ivare tatt. Flere av livsstilstilflytterne har problemer med å forstå denne kulturelle logikken og, ikke minst, dugnadens integrerende kraft.

I samtale med en livsstilstilflytter kommer kontrasten til hjemlandets lokale, statlige institusjoner med «Hver for seg selv». Informanten ga uttrykk for at det ville vært utenkelig for hjemlandets statlige institusjoner å være så hjelpeløse som den norske kommunen har vært med å organisere deres liv. Videre sier denne informanten: «Du blir ikke sur for å betale skatt, systemet er mer riktig». Den norske kommunen kan sees på som et produkt av en folkebevegelse som ivaretar fellesinteresser (Vike 2004). På grunnlag av dette argumenterer Halvard Vike for at kommunen selv er en type dugnadsinstitusjon som utøver en byråkratisk humanisme. På tross av mange «misforstå-

elser» forteller flere livsstilstilflyttere at de opplever en nærhet til sin kommune, og at den virker som en støttespiller i arbeidet med å etablere deres liv i Distrikts-Norge. Dette danner en kontrast til hjemlandet hvor lignende byråkratiske institusjoner virker mer fremmedgjørende. En av grunnene til at vi kan kalle kommunen for en dugnadsinstitusjon finner vi, for eksempel, i ildsjelen. Ildsjeler kan være folk fra næringsliv, sivilt samfunn eller kommunen. Dette er mennesker som engasjerer seg personlig i sak(er) langt utover det stillingen skulle tilsi. Som nevnt tidligere, det dreier seg om en offergave. Flere av livsstilstilflytterne kommer fra relativt kapitalintensive områder av Nord-Europa. Disse områdene er preget av intens konkurranse, og dette er et av flere forhold migrantene ønsker å komme seg vekk fra. Den romantiske landlige idyllen de ønsker å erstatte med en kapitalintensiv tilværelse er, for mange, en vag drøm. Ved ankomst til en norsk bygd sliter de med å forstå den kulturelle logikken som driver slike steder. Den norske dugnadsinstitusjonens funksjon som integreringsmekanisme fordrer en del tillit mellom borgere, så vel som statlige forvaltningsorganer som kommunen. Det kan virke som om noen av livsstilstilflytterne sliter med å fremvise så «blind» tillit til sine naboer og kommuner. Mange er vant til at man skal «klare seg selv» uavhengig av sine omgivelser.

Kommunen, som en forvalter av velferdsstatens ambisjoner, effektueres blant annet gjennom skoleverket. En del livsstilsmigranter forteller at de opplever at det er vrient å komme nær nordmenn. I denne sammenhengen har mange direkte og indirekte gitt uttrykk for at barn de har i skole og barnehage har virket som døråpnere til mange vennskap. Etter en diskusjon med en livsstilstilflytter om hvordan hennes landsmenns væremåte ikke alltid passer overens med væremåten på den norske landsbygda sa hun: «Men det hjelper at vi har to barn. Da blir det lettere å komme inn på folk.» Relasjonene folk danner gjennom barna har i mange tilfeller vist seg å være varige, og har ved flere anledninger utviklet seg selvstendig fra barna. En nederlandsk familie fremhever det de ser på som positivt ved norsk skole vs. den nederlandske. De har et barn med en «tilstand», og er opptatte av at barnet har det bra på skolen. Moren fremhever skolesystemet i sitt hjemland: «Det er for mye press på barna i Nederland. De trenger ikke lære så mye når de er så små.» Hun setter da nederlandsk skolesystem i kontrast til det norske. En av de tingene som bekymrer henne i forhold til det nederlandske skolesystemet, i tillegg til presset på å lære seg det hun anser som «for mye», er segregeringstendensene. «Positivt at alle barna er sammen, og at alle barna er i samme klasse. Handikappede, Downs syndrom, [i Nederland] er gjerne på en annen skole.» Videre forteller hun om hvordan man lager flere grupper i Nederland basert på for eksempel deres evner i matte. Fordelen med det norske skolesystemet synes hun ligger i evnen barna tilegner seg til å forholde seg til variasjon i prestasjon: «Her lærer de mer å jobbe sammen med alle slags barn.». Dette med at barn med ulike funksjonsnivå arbeider sammen er noe som i seg selv virker integrerende, i tillegg til at de lærer mye om det å forholde seg til variasjoner i prestasjonsnivå. En annen mor snakket om presset på nederlandske skoler og at skolesystemet er preget av a og b lag. Som kontrast til slikt konkurransepress fortalte hun entusiastisk om hvordan hun hadde sett sin sønn spille fotball her i Norge: «Det var fantastisk – alle vant.»

Nesten alle livsstilstilflytterne snakket bra norsk. Mange meldte at de hadde gått på kurs i hjemlandet eller de begynte på kurs så snart de kom til Norge. Videre så er det viktig at språket blir brukt hele tiden. Men det kan være vrient å få seg selv til å snakke når man ikke er så god. Likevel, som en kvinnelig livsstilstilflytter påpeker: «Du må ikke forvente at folk kommer til deg, du må ut, du må snakke med folk. Og hvis du er redd for å snakke, da kan du få et problem.» Alle livsstilsmigrantene gir uttrykk for en høy bevissthet for viktigheten av å lære seg norsk for å bli del av samfunnet. Likevel opplever noen livsstilstilflyttere språket som en større barriere enn andre. De har problemer med å få seg jobb og de sliter med språket. En person ga uttrykk for hvor vanskelig det var å miste tråder i samtaler. Personen fortalte om det å sitte i et rom og ikke forstå hva andre mennesker sa. På tross av mye jobbing med det norske språket så var det fremdeles vanske-

lig å følge mer kompliserte samtaler. Slike problemer fører til mye ensomhet hos livsstiltilflytterne som ønsker å bli integrerte inn i det norske samfunnet. I nord-europeisk så vel som i nord-amerikansk kulturhistorie foreligger det en nær sammenheng mellom arbeid og identitet. Arbeids-etikk sitter dypt i folks livsstilsprosjekt. Selvrealisering og sosial aksept blir dermed målt i stor grad etter hvor suksessrik du er i arbeidslivet. For livsstilmigranter som opplever problemer i forhold til arbeidsmarked, og feiler i sosiale sammenhenger som følge av dårlig språk, er det å flytte hjem en nærliggende problemstilling. Personen som fortalte eksplisitt om disse problemene sa at familien enda ikke hadde planer om å flytte hjem, men at situasjonen var vanskelig.

Ingunns integrering

På et lite tettsted i Telemark møtte vi en kvinnelig livsstiltilflytter som, etter alle standarder, var godt integrert. Familien hadde fått seg det hun kalte «drømme-huset». Familien var godt sysselsatt, hvor han arbeidet som industriarbeider og hun for det meste drev familiens næringsvirksomhet. De hadde satset høyt fra første stund med å kjøpe et hus nesten med en gang de kom til Norge. Videre så hadde de kjøpt et hus som innebar en del risiko. Det måtte pusses opp, befant seg relativt gravgrendt til idylliske omgivelser og hadde harde vintre. Likevel hadde familien satset alt på dette stedet de ble forelsket i. Noe av nøkkelen til suksess, ifølge henne, var å arbeide med språket og være aktiv i lokalmiljøet. Selv hadde hun lagt seg til et klart anstrøk av den lokale dialekten. Videre så fortalte hun om hvordan hun og mannen innledningsvis hadde vært veldig aktive for å bli bedre kjent med folk. De hadde deltatt i alle mulig slags former for aktiviteter. Etter hvert hadde de «skrudd ned» tempoet, og bare valgt ut aktiviteter de var hadde overskudd, tid og lyst til. Dugnadsånden står sentralt i lokale tettsteder og de hadde tidlig forstått funksjonen til disse små samlingene gjennom deres egen deltagelse. Men kanskje enda viktigere, de hadde selv fått erfare hvor viktig og godt integrerende dugnadsånden er, og ikke minst samholdet slike tettsteder har å by på. Da huset hadde hatt pipebrann hadde hele bygda stilt opp; naboer var på taket og slukket brann, andre tok hånd om ungene, de ble innlosjert og tatt vare på. Etter uhellet hadde dugnadsånden bare fortsatt; sambygdingene hadde ordnet med vask, reparert og ordnet alternativ husly mens skadene ble utbedret. Livsstilmigranten fortalte nå at de følte de var godt integrert i lokalsamfunnet. De hadde fått venner med stor V. Graden av integrering de opplevde kommer kanskje best til uttrykk gjennom hennes egen historie: Hennes foreldre hadde vært på besøk og foreslått at ekteparet skulle ta over familievirksomheten i hjemlandet. Dette hadde de avslått, og sagt at de nå kom til å bli boende her resten av deres liv.

2.4 Kalibrering av forventninger

Livsstiltilflytterne er motivert av å skape endringer i sine liv. Selv-, sted- og samfunnstransformasjonene disse menneskene er involvert i henger sammen på en kompleks måte og lar seg ikke redusere til noen enkle årsaksforklaringer. Migrasjon skjer på bakgrunn av flere motiver og har likeledes mangfoldige effekter. Likevel fremtrer det mønstre som vi kan si noe om.

Selvrealisering gjennom å starte egen næringslivsbedrift er noe en rekke av livsstiltilflytterne har gitt uttrykk for. Denne innovasjonsånden er noe som preger næringslivslandskapet i mange av tettstedene som migrantene slår seg ned i. Placement AS sine egne tall indikerer at så mange av 40 % av deres livsstiltilflyttere etablerer egen bedrift. Det er riktignok et problem at det ikke foreligger statistikk på hvor mange av disse bedriftene som blir lagt ned. Det er antagelig stor grunn til å nedjustere dette tallet med tanke på hvor mange livsstilmigranter, kommuneansatte og lokale næringslivsinteressenter som melder om mislykkede forretningsforetak. På tross av dette er viljen til å starte innovative næringslivstiltak betraktelig. Placement rapporterer blant annet at de har

egne kurs i Nederland for livsstilstilflyttere som ønsker å starte næringslivsvirksomhet i Norge. Denne innovative ånden er noe som mange distriktskommuner har og kan utnytte til sin egen fordel.

Gjennom intervjuene er det kommet frem stor variasjon av hvor vellykkede livsstilstilflytterne har vært i sitt selvrealiseringsprosjekt. Det som er fremtredende er at selv om mange melder om en variasjon i sitt eget selvrealiseringsprosjekt så er de generelt meget fornøyde med stedene de har flyttet til. Tilbakemeldingene er positive når det gjelder den landlige idyllen, roen og freden som de har vært ute etter. De fleste greier også etter en stund å finne seg frittstående eneboliger som de selv er ute etter. Det som alltid kommer opp er hvor bra deres barn har det på stedene de har flyttet til. De fleste, uavhengig av hvor vellykkede de selv har vært med sin egen integrering i lokalsamfunnet eller selvrealiseringsprosjekt, melder om at barna har det fint – og det er det viktigste for dem. For ungene til livsstilstilflytterne opplever mindre av den motstanden som foreldrene møter i sin egen integreringsprosess.

Livsstilmigranter som forstår dugnadsånden ser ut til å enklere gli inn i lokalsamfunnene. Dugnader i det norske samfunnet, og kanskje spesielt i distriktene, kan forstås som initieringsritualer for nyankomne. Gjennom å delta i sosiale ritualer av denne typen kan migranter «melde» seg inn i samfunnet. Deltagelsen i dugnadsarrangementer viser at migranter er villige til å være del av det lokale fellesskapet. Noe av problemet er at mange av migrantene (og mange lokale) ikke er bevisste dugnadens integrerende karakter. Dette er ikke en artikulert sosial integreringsmekanisme. Videre så er det sentralt at deltagerne deltar frivillig. På dugnad kan det ikke finnes tvang. Dugnadens uoffisielle og uformelle form gjør den til en mystisk og, til dels, usynlig sosial arena for livsstilstilflytterne. Reglene for deltagelse er vage og selve hendelsens forløp virker uforståelig for de som ikke tidligere har deltatt. Å bevisstgjøre livsstilstilflyttere på dugnadens integrerende effekter (og som uavhengig av statlige effekter) kan i visse tilfeller bistå i å gjøre migrantene bedre integrert i lokalmiljø. Forutsetningen er selvfølgelig at tilflytterne blir ønsket velkommen av lokale og at tilflytterne viser vilje til å delta i dugnad.

Det ser ut til å gå et skille mellom de som er villige til å være fleksible og kan justere sine opprinnelige mål til den foreliggende situasjonen. Evnen til å tilpasse sine forventninger til lokale forhold står sentralt i hvilken grad de lykkes med sitt livsstilsprosjekt. Graden av suksess varierer, hvor noen har funnet det de var ute etter, mens noen har gjort det i mindre grad. Selvrealiseringsprosjektets suksess dreier seg derfor om å være realistisk i forhold til hvordan livsstilmigrantene realiserer seg selv. Hvis migrantene ikke er villige til å kalibrere sine mål til foreliggende lokale muligheter ligger de dårligere an til å få fullført sine mål. Et par vi har intervjuet fortalte om hvordan de i utgangspunktet startet med sin egen næringslivsvirksomhet. Da prosjektet av forskjellige årsaker ikke lyktes, blant annet gjennom at de feilbedømte markedet, fikk de andre jobber i offentlig og privat næringslivsvirksomhet. De vurderer ikke dette som noe negativt, men heller som en tilpassing. De har endret noen av sine opprinnelige mål og var tilfredse med endringene de hadde gjort og hvordan livene deres var nå.

3. Lokale erfaringer

Tilflyttingsarbeid er et motstrømsarbeid. Det dreier seg om å bruke relativt små summer for å forsøke å motvirke tunge samfunnsmessige prosesser; å motvirke en sentralisering som har pågått i flere tiår (hundreår) og som er globale tendenser. (Grimsrud and Aure 2013: 194).

På tross av at urbaniseringsgraden i Norge er relativt lav på en global skala er mange kommuner bekymret for fraflytting. Fraflyttingen har konsekvenser. Skoler legges ned på grunn av for få barn, og mindre skatteinntekter og et lavt sysselsettingsnivå går utover kommuneorganisasjonene og bygdelivet generelt. Tilføring av nye borgere til kommunene er en oppgave den norske distrikts-kommunale forvaltningen skal jobbe med. Det innledende sitatet er hentet fra den ferske rapporten *Tilflytting for enhver pris? En studie av tilflyttingsarbeid i norske distriktskommuner* som har gått gjennom mye av det tilflyttingsarbeidet norske kommuner har engasjert seg med i de siste ti årene (Grimsrud and Aure 2013). I sin konklusjon vektlegger Grimsrud og Aure begrensningene i effekter som kommunenes arbeid har i forhold til å øke folketallet. Likevel har kommunene en viss evne til å være pådrivere og tilretteleggere for tilflytting. Interkommunale samarbeidsorganer og private aktører som Placement AS er aktive i dette arbeidet.

Tilflytterne, som i denne rapporten omhandler livsstiltilflyttere fra EØS-området, genererer intenderte så vel som uintenderte effekter i lokalmiljøet. Intenderte effekter av tilflyttingen er bidrag til; lokalt næringsliv som forbrukere av handelsstanden og/eller som entreprenører; skattebetalere og utløserer av statlig tilskudd; samfunnslivet i bygda når det gjelder skoler og barnehager; sivil samfunn gjennom for eksempel lokale lag og det å stille opp på dugnad. På den andre siden har vi mer uintenderte effekter som kan lage friksjon i lokalmiljøet; en forestilling om at den kommunale forvaltningen er mer opptatt av utlendinger enn lokale innbyggere; at livsstiltilflyttere tar over arbeid og boliger; frykten for nye livsstiler.

Effektene som har nedfelt seg i de fire kommunene som er del av denne undersøkelsen varierer. Noen steder har resultatet av tilflyttingsarbeidet vært betydelig, mens i andre kommuner er spør etter tiltakene mindre synlige. Det som er fellesnevneren er at alle de fire kommunene har arbeidet aktivt opp mot barnefamilier. Distriktskommunenes strategi for å påvirke de demografiske endringene positivt har gjort barnefamilier spesielt attraktive. Grimsrud og Aure har funnet det de kaller implisitt verdihierarki i forhold til hvilke tilflyttere kommunene ønsker å tiltrekke seg; norske tilbakeflyttere med barn; norske, nordiske og nordeuropeiske livsstiltilflyttere; unge og single; resten (ikke-vestlige innvandrere) (Grimsrud and Aure 2013: 141). Alle livsstiltilflytterne vi har intervjuet passer inn på andre plass i hierarkiet. De lokale erfaringene med livsstiltilflytterne varierer, men er stort sett positive. Det kan være at hvis vi hadde gjort mer inngående lokale studier av bygdas etablerte, sosiale liv så ville andre data og perspektiver blitt tilgjengelig. Gitt forprosjektets begrensninger var ikke dette et alternativ. Vi har valgt å forholde oss til kommunens ansatte som har arbeidet aktivt med livsstiltilflytterne, skoleverket som har vært mer perifere og lokale næringslivsinteressenter.

3.1 Kommuneattraktivitet og omdømmebygging

Opplev Vest-Telemark der naturopplevingane står i kø. Frå fjell og vidde, til sandstrender og badeliv i jettegryter, i tett trollskog og langs spennande Telemarkskanal. Kanskje ser du sjøormen i Seljordsvatnet? Finn ditt naturmekka hos oss. (Reklamebrosjyre fra kommunene i Vest-Telemark).

Attraktivitet innebærer at kommunene gjør seg selv til «begjærsubjekt» (Bringslid 2012). Dette innebærer at de må iscenesette og objektivere bestemte sider av sitt lokalsamfunn (Bjelland 2012). Slik objektivisering, eller entifisering, preger modernitetens identitetspolitikk (Larsen 2009). Bygdesamfunnet blir tilskrevet visse objektive karaktertrekk som ender opp med å stå for helheten. Det innledende sitatet fra en brosjyre fra kommunene i Vest-Telemark er et eksempel på en omdømmeforvaltning. Omdømmeforvaltningen er identitetspolitikk som langt på vei følger markedsføringslogikker (Larsen 2009: 347). Kommunene velger å markedsføre bestemte trekk som kjenneretegner deres kommune. Problemet er at de i disse prosessene velger vekk en rekke andre karaktertrekk ved sin kommune som kanskje er vel så viktige. En risiko er at man skaper et virkelighetsfjernt bilde av virkeligheten som er for langt fra hverdagen i bygda. I sin streben etter å være vertskap for turister og livsstiltilflyttere hamrer og produseres en lokal egenart fjernt fra hva som faktisk karakteriserer livet i rurale områder. Og dette kan igjen ha konsekvenser for både lokalbefolkning så vel som den virkeligheten som treffer livsstiltilflyttere når hverdagen setter inn.

Et viktig virkemiddel for kommunene og Placement i å tiltrekke seg livsstilmigranter har vært «Emigration Expos» som holdes i Nederland og hvor kommunene også er invitert til å delta. Under disse migrasjonsmessene er det en klar tendens til å kommunisere en rural idyll (Eimermann 2013: 10). Marko Eimmerman har forsket på urban-rural livsstilmigrasjon fra Nederland til Sverige og har deltatt på noen av immigrasjonsmessene og funnet at: «... mediating a Nordic rural idyll is amongst the most widely used communication strategies.» (Eimermann 2013: 10). Samtidig observerer han at de mer drevne svenske kommunene som har arbeidet en stund med livsstiltilflyttere tenderer til å bli mer pragmatiske. Noen kommuner ønsker å dra konkret nytte av denne migrasjonen og ender opp med å fremme bestemte områder de ønsker å utvikle:

... this gradual shift can be noticed in the emergence of agri-business stands in general and some Swedish exhibitors increasingly targeting specific occupational groups (veterinary, surgeons, dentists, IT professionals, etc.) Thus, comparing the edition of 2008 and 2011, those Swedish exhibitors that participate at EE [migrasjonsmesser] repeatedly have developed their strategies into more purposeful ones. (Eimermann 2013: 10)

Kommunenes stadig mer pragmatiske orientering i livsstiltilflyttermarkedet viser at de stadig vekk lærer om hvordan de skal forholde seg til denne formen for migrasjon. Vi må ikke glemme at dette er til dels nye forvaltningsoppgaver for kommunene. Og kommuneansatte trenger tid for å lære seg hvordan de skal håndtere denne oppgaven.

Kommunen spiller en viktig rolle i å styrke bosetting og fremme lokalt næringsliv. Med sin rolle som «grasrotorganisasjon» tenker man seg at kommunene skal være involvert i å ivareta blant annet befolkningsbalansen. Sentrale mål for kommunene er å sikre en positiv, eller motvirke en negativ, befolkningsvekst. Kommunene vil derfor være opptatte av å gjøre seg attraktive for tilflyttere. Gode bosettingsvilkår og næringsliv er sentrale faktorer i denne sammenheng. Generelt ten-

ker man at gjennom virkemidler som attraktive boliger og et godt næringsliv kan kommunen påvirke befolkningsveksten. Noen av kommunene tilbyr derfor stimuleringsmidler til både tilflyttere og fastboende. Vi kommer ikke til å gå inn i de ulike ordningene som finnes, men det er klart at flere kommuner benytter seg av slike virkemidler. Noen av livsstiltilflytterne har fått tilgang til slike midler og det har bistått dem i deres næringslivsvirksomhet. Den sentrale rollen næringslivet spiller i arbeidet med å tiltrekke seg livsstiltilflyttere kan indikeres ved at det i flere tilfeller er kommunens næringssjef som får ansvar for livsstiltilflytterne.

Mange næringslivsinteressenter er oppmerksomme på lokalmarkedets sammenveving med lokalsamfunn. Intet samfunn, intet marked. Lokalpatriotisme i de rurale områdene bærer derfor også preg av patriotisme til lokal handel og økonomiske interesser. Husholdenes overlevelsesdyktighet hviler på i hvilken grad kommunene er i stand til å holde en sunn handelsøkonomi gående. Fra et lokalt perspektiv har det blitt uttrykt at livsstiltilflytterne ikke har hatt tilstrekkelig realistisk forståelse av markedet de går inn i. Manglene omhandler karakteristikk ved det lokale markedet i forhold til kundegrunnlag og avstander. Livsstiltilflyttere som kommer fra befolkningstette steder kan glemme at befolkningstynne kommuner ikke er i stand til fylle det markedet de er ute etter. Et annet karaktertrekk som ofte glemmes er distriktskommunenes geografiske avstander. Transport av varer og tilgang til kunder er kostbart og tar tid. Befolkningstynne områder og store avstander har vært årsake til at mange av livsstiltilflytternes næringslivsinitiativer har slått feil.

3.2 Kommunene og Placement AS som tilretteleggere

«Det de glemte, eller det vi glemte: men hva skal vi gjøre? Det som viste seg var at Placement, de kom med folk. Så det var ikke mangel på nettverk, og det var ikke mangel på folk som hadde lyst til å flytte til Norge. Men vi hadde ikke noe mottaksapparat. Vi var ikke forberedt. Vi hadde ikke satt av de ressursene vi måtte for å imøtekomme de forventningene nederlenderne hadde til det som ble solgt til dem. For det hadde vi ikke kontroll på.» Kommuneansatt.

Uttalelsen fra en kommuneansatt som har arbeidet med Placement eksemplifiserer den til tider uklare kommunikasjonen mellom partene. På tross av at Placement ser ut til å ha oppført seg profesjonelt og tillitsverdig, kommer det frem fra flere av aktørene vi har intervjuet både misnøye og en beskjed om at Placement har «oversolgt seg selv og sitt produkt». På bakgrunn av intervjuene vi har gjort kan vi ikke avgjøre om denne feilen ligger hos kommunen, Placement eller hos livsstiltilflytternes overdrevne optimisme. Men så er heller ikke poenget med forprosjektet å lokalisere feil – det dreier seg heller om å utvikle interessante studieområder og problemstillinger for videre forskningsarbeid.

Noen er opptatt av det de ser på som etisk problematisk ved Placements prosjekt. Placement er et entreprenørselskap. En definisjon på en entreprenør er at hun gjør brobyggende transaksjoner på tvers av moralske og økonomiske sfærer. I Placements tilfelle dreier det seg om å bistå mennesker med å flytte fra en livsstil til en annen. Transaksjonene omhandler mennesker som flytter. De har sett en mulighet hvor det er stor interesse i befolkningstette land i å flytte til visse deler av Skandinavia. Placement utnytter sitt kontaktnettverk, kunnskap og kulturelle kompetanse mot økonomisk kompensasjon. I flere av intervjuene har det kommet frem utsagn som indikerer at de synes

denne formen for virksomhet er av en moralsk tvilsom karakter. Migrasjon er ikke noe man skal profitere på. En kommuneansatt som hadde jobbet med fraflyttingsproblematikk i lang tid, uttrykte en klar misnøye med måten å rekruttere tilflyttere på: «Dette er kjøp og salg og butikk». Denne misnøyen var ikke rettet mot livsstiltilflyttere selv, men heller mot måten de var blitt behandlet på i flytteprosessen. Denne kommuneansatte hadde selv erfart å få besøk av en ung, gråtende kvinnelig tilflytter som følte seg dårlig behandlet av Placement og kommunens prosess. Denne livsstiltilflytteren hadde ikke fått det hun mente hun hadde blitt lovt.

Det som kanskje er mest påfallende, er *fraværet* av friksjon når det gjelder skole- og barnehageintegring av livsstiltilflytternes barn. Under et intervju med en kulturskolerektor så var det nærmest umulig for ham å finne et felt hvor livsstilmigranternes barn skilte seg ut fra de norske barna. Selv om det hadde vært noen språklige utfordringer innledningsvis, var disse borte nå. Da vi presset på for å finne ut om det ikke var generert særegne effekter som følge av at barna hadde opphav fra land som Tyskland, Belgia eller Nederland, kunne vedkommende ikke komme på eksempler på dette. Kun ved en anledning hadde barnas opprinnelsesland blitt et tema, og det var i forbindelse med en oppvisning om foreldrenes opphav. Også når det gjelder skole mer generelt er barna godt integrert. Barna får som oftest ekstraundervisning i norsk. Mange av de nederlandske foreldrene rapporterer at barna deres generelt har et høyere nivå i noen temaer fra nederlandsk skole, som matte og engelsk. Dermed er det relativt uproblematisk at de bruker mer tid på norskundervisning. Et friksjonsområde som har kommet frem, er at skolene ikke alltid får tidsnok beskjed om ankomsten av nye elever. At dette kommer litt bardust på har vært kilde til frustrasjon for noen av kommunene. I noen tilfeller har det også vært diskusjon om hvem som skal betale norskundervisning for livsstiltilflytterne. I de ulike kommunene har det vært ulike praksiser som har variert mellom at livsstiltilflytterne betaler en andel selv av norskundervisningen, til at kommunen betaler alt.

En vedvarende tematikk er boligproblemet. Livsstiltilflytterne har et eksplisitt ønske om å oppfylle en boligdrøm. Enebolig eller et gårdsbruk står sentralt. Alle livsstiltilflytterne uttalte indirekte eller direkte at en frittstående enebolig var motivet for flytting. Problemet er mangel på marked for denne type boliger i mange distriktskommuner. Det er strid blant lærde og politikere om hva som er årsaken til fraværet av dette markedet; boplikt, ikke-boplikt osv. Det er også en stor risiko for både kommuner og innbyggere å starte boligbygging. I utkantstrøk med et upresset boligmarked vil man i mange tilfeller ikke greie å få tilbake sin investering i boligen når byggekostnadene ofte er omtrent like høye som i mer pressede områder. Dette fører til at livsstiltilflytterne, i tillegg til andre tilflyttere, opplever problemer med å finne et tilfredsstillende sted å bo. I tillegg har livsstiltilflyttere, som nederlendere, opplevd et sterkt fall i boligpriser i hjemlandet. De kvier seg derfor for å selge bolig i Nederland til en lav pris for å kjøpe seg bolig i Norge.

Flere representanter for kommuner og næringsliv som er intervjuet har gitt uttrykk for at livsstiltilflytterne til tider har hatt problemer med å få seg jobb. Fra kommunens hold har det blitt jobbet for å bistå livsstiltilflytterne med å få seg arbeid. En kommuneansatt fortalte hvordan hun hadde opplevd at flere arbeidsgivere var overraskende skeptiske til å ansette utlendinger, selv nordeuropeiske. Språket var en vedvarende begrunnelse for dette. En annen faktor er finanskrisen. Flere forteller at det var enklere å ordne arbeid til livsstiltilflyttere forut for finanskrisen. I etterkant av krisen har distrikts-Norge fått flere tilflyttere fra øst-europeiske land som utkonkurrerer livsstiltilflyttere fra Nederland, Tyskland og Belgia som er vant til høyere lønninger. På tross av at noen opplever problemer med å etablere seg enten med egen entreprenørvirksomhet eller å skaffe seg jobb, ser det ut til at de fleste greier seg bra. Gitt denne undersøkelsens begrensede midler har det ikke vært mulig å intervjuer for eksempel de som har reist hjem til Nederland. Dataene som undersøkelsen baserer seg på vil ha en skjevhet fordi det hovedsakelig er de mer vellykkede tilflytterne vi

har intervjuet. Det er potensielt en del mindre vellykkede historier som har blitt borte med returen til hjemlandet. Likevel har en overraskende stor andel av livsstiltilflytterne blitt boende i Norge. Og Placements egne tall indikerer at så mange som 40 % av tilflytterne lykkes med å starte sine egne bedrifter, mens så mange som 60 % får seg en jobb (personlig meddelelse).

3.3 Lokalt perspektiv på integrering

«De har bare kommet hit og jobba og aldri gjort noe forsøk på å integrere seg hos oss.» Lokal innbygger.

Fra lokalt hold har det kommet frem frustrasjon omkring det de ser på som manglende deltagelse i bygdas samfunnsliv fra noen livsstiltilflyttere. Utsagnet ovenfor er rettet mot livsstiltilflyttere som fremviser manglende interesse for det lokale samfunnslivet. I masteroppgaven *Fra urbane Nederland til Utkant-Norge: Om flyttingen mot strømmen, og om møtet mellom tilflytterfamilier og et nordnorsk øysamfunn* møter vi nederlandske familier rekruttert av Placement AS til en øy i Nord-Norge (Seppola-Edwardsen 2006). Jakten etter fred og ro og den rurale idyllen er mye av motivasjonen for familiene å flytte til denne avsidesliggende øya. Gjennom deltagende observasjonsmetode gir forskeren oss innblikk i dynamikken mellom de lokale øyværingene og de nederlandske familiene. I den sosiale dynamikken som utfolder seg, blir vi gjort oppmerksom på en rekke kulturelle forskjeller mellom Norge og Nederland. Mens det i Nederland er vanlig å hilse på alle, er ikke det nødvendigvis vanlig i Norge, noe som igjen førte til at noen av tilflytterne på øya mistenkte at de ikke var velkomne til øya (Seppola-Edwardsen 2006: 110). Fra lokalt hold ble fraværet av nederlendere på visse nøkkelsamlinger på øya, dager hvor man skulle vise sosialt samhold for lokalsamfunnet, forstått som om de ikke var interessert i øysamfunnet. På den andre siden, nederlendere som deltok på Vengsøydagen, opplevde et vendepunkt i sin egen integrering i øysamfunnet. «Etter at [en nederlandsk] mor hadde deltatt i dugnaden før og under denne dagen, ble det en merkbart større kontakt mellom familien og øyværingene.» (Seppola-Edwardsen 2006: 111). Øyværingene ser på deltagelse i dugnad og andre sosiale aktiviteter som et viktig tegn på at man ønsker å bli del av samfunnet. Med utgangspunkt i informantuttalelser kan vi se at telemarkinger også krever en viss deltagelse i dugnader og andre sosiale aktiviteter for å akseptere livsstiltilflyttere inn i samfunnslivet.

Bygdedyret kan forstås som en rural versjon av janteloven slik den ble forklart av Axel Sandemose i *En flyktning krysser sine spor*. Livsstilmigranter blir eksponerte for annerledes moralske regimer. Den økende mobiliteten mellom urbane og rurale områder på tvers av nasjonale grenser i Nord-Europa, gjør at bygdedyret får nye virkeområder. «Bygdedyret har sådd sin dragesæd i alle slags landskap, og avkommet finn vokstervilkår både her og der.»ⁱⁱ Noe av det som karakteriserer Bygdedyret er dens vage, men likevel destruktive kraft. Man ser aldri bygdedyret for det består bare av skygger, rykter som aldri kan bekrefte, men som likevel har effekter. Livsstiltilflytterne har sjelden hatt noe direkte møte med bygdedyret, men møter dette obskure fenomenet gjennom subtile hentydninger, antagelser, men også mer direkte anklager. Urban til ruralmigrasjon er et karaktertrekk ved livsstiltilflytting og rammer migrantene inn i nye moralske universer som de må forholde seg til. Et sentralt moralsk imperativt på den norske landsbygda er kravet om å delta i dugnader og annen sosial aktivitet. Å unnlate å delta kan føre til sosial stigmatisering fra lokale

innbyggere, ja selv fra andre mer integrerte livsstilstilflyttere. I flere intervjuer har mer vellykket integrerte livsstilstilflyttere kritisert andre livsstilstilflyttere for ikke å gjøre en tilstrekkelig innsats for å bli integrert. Kritikken varierer. Noen mener de mer halvhjertede livsstilstilflytterne fremdeles har ett ben i hjemlandet. De har for eksempel beholdt hus i hjemlandet og leier bare her i Norge. Andre former for kritikk er at de ikke gjør nok for å være del av samfunnet, blant annet ved ikke å delta i sosiale aktiviteter og dugnad, men heller ved å fokusere all oppmerksomhet og energi på sin næringslivsvirksomhet. Noen livsstilstilflytteres kritikk mot andre livsstilstilflyttere går på at de ikke er tilstrekkelig tilpasningsdyktige når det gjelder bygdefolks væremåte; de trekker med seg sosiale omgangsformer (konfliktorientert, utålmodige, hastverk) som ikke nødvendigvis er passende i norske distriktskommuner (konfliktsky, tilbakeholden, rolig).

Livsstilmigrantenes entreprenørånd kan virke som en kilde til misunnelse. Flere næringslivsrepresentanter melder om rykter hvor lokalbefolkningen er misfornøyd med nederlenderes næringslivsvirksomhet. En kvinnelig næringslivsrepresentant har opplevd at flere av sambygdingene mener det er urettferdig at livsstilstilflyttere får så mye støtte av kommunen. De samme personene mener at det heller burde blir gitt ressurser til, for eksempel, yngre sambygdinge som har ambisjoner om å starte noe. Hovedkritikken dreier seg om at det er en skam at «utlendinger» får så mye fra kommunen. Denne kritikken, eller versjonen av bygdedyret, blir tilbakevist av både lokale næringslivsrepresentanter så vel som kommuneansatte. Næringslivsrepresentanter setter pris på initiativ, innovasjon og energi som mange livsstilstilflyttere bringer med seg til de lokale tettstedene. Ressursene som blir mobilisert av kommunen og lokalt næringsliv gir for det meste god uttelling for kommunen som helhet, både i form av næringslivsvekst så vel som liv til bygda. Videre så pleier slike næringslivsrepresentanter å påpeke at de som fremmer denne kritikken, sjelden vil være i stand til å få til noe med tilsvarende midler. «De kommer seg ikke ut av sofaen», som en informant påpekte. Kommunene sier på sin side at de ikke forfordeler noen når det gjelder næringslivsinteresser. Alle står likt til å søke på midlene som stilles til disposisjon. Grunnen til at det eventuelt kan virke som om livsstilstilflytterne får mer er at så mange av dem har en entreprenørdriv og en drøm de ønsker å realisere. De blir mer tydelige i det lokale næringslivslandskapet.

3.4 Samspeilet mellom lokalt samfunnsliv og næringsliv

«Barn – de bringer med seg barn.» Lokal næringslivsinteressent.

Fra lokalt hold har vi fått inntrykk av at det er en generell positiv holdning og erfaring med livsstilstilflyttere. De bringer med seg en innovativ ånd og skaper noe nytt i de rurale distriktene. Og de bringer inn «nytt blod» til områder som på mange måter risikerer stagnasjon. Uttalelsen ovenfor kom relativt intuitivt og entusiastisk fra en finansrådgiver da vi spurte om hva hun mente livsstilstilflyttere brakte med seg inn i distriktene. Denne finansrådgiveren var akutt klar over viktigheten av å tilføre nye generasjoner til landsbygda for nettopp å opprettholde livet i bygde-Norge. På tross av noen negative erfaringer med å låne ut penger til livsstilstilflyttere, mente hun det var godt innenfor marginene i forhold til å fortsette å gjøre transaksjoner med livsstilstilflyttere. Med dette understreket hun ikke bare de økonomiske aspektene ved livsstilstilflytting. Det dreide seg også om å holde liv i bygdelag og skoler, så vel som handelsnæringen. I denne rådgiverens analyse av situasjonen kunne man ikke skille rent mellom økonomiske transaksjoner og samfunnslivet på bygda. For det er slike lokale finansinstitusjoner som er klar over den intime sammenhengen mel-

lom lokalt samfunnsliv og næringsliv. Hennes egen institusjons eksistens hvilte på lokalsamfunnets fortsatte kontinuitet og vitalitet – og i dette livet spiller blant annet barn en sentral rolle.

Xenofobi – frykten for det fremmede oppstår til tider når det skjer store transformasjoner som følge av at en sosial gruppering opplever at utenforstående skaper effekter. Livsstiltilflytting utgjør en transformerende kraft i norske distriktskommuner. Noen av reaksjonene kan forstås på bakgrunn av en generell frykt for endringer. Frykten er ofte drevet av usikkerheten, for ikke å si uklarheten, om hva endringene kan føre til. Når det gjelder livsstiltilflytterne er det relativt lite xenofobi å spore blant lokalbefolkningen. Norge og Nederland er til dels like kulturelt. Likevel oppstår det friksjon i denne formen for migrasjonsmønstre. Friksjonen som oppstår som følge av xenofobiske tendenser, om enn minimale, trenger også å få en rolle i undersøkelsen. Livsstiltilflyttere er noe som er kommet for å bli, og det er lite som tyder på at det kommer til å bli mindre av denne formen for migrasjon. Norske distriktskommuner trenger å bli bedre på å håndtere denne formen for tilflyttere i fremtiden. Livsstiltilflyttere, med andre tilflyttere, kommer til å fortsette å være viktige bidragsyttere til kommunene i fremtiden. En interessant lærdom å trekke ut av Grimsrud og Aure sin rapport er det faktum at selv om det er usikkert hvor effektive tilflyttertiltakene har vært, så har tiltakene skapt bevissthet omkring mangler som foreligger for å få til økt tilflytting. Tilflytterarbeidet har vært produktivt i den forstand at det synliggjør svakheter i metodene kommunene har anvendt i arbeidet med tilflyttingsproblematikken. Gjennom undersøkelsen har det kommet frem en rekke gode forslag til hvordan man kan styrke og gjøre dette arbeidet bedre; vertskapsfunksjoner må på plass; tilrettelegging for næringslivsvirksomhet; videreføring av norskundervisningen; informasjon om arbeidsmarked; anerkjennelsen av at frittstående eneboliger er et ankerpunkt i livsstiltilflytternes motiv for å flytte.

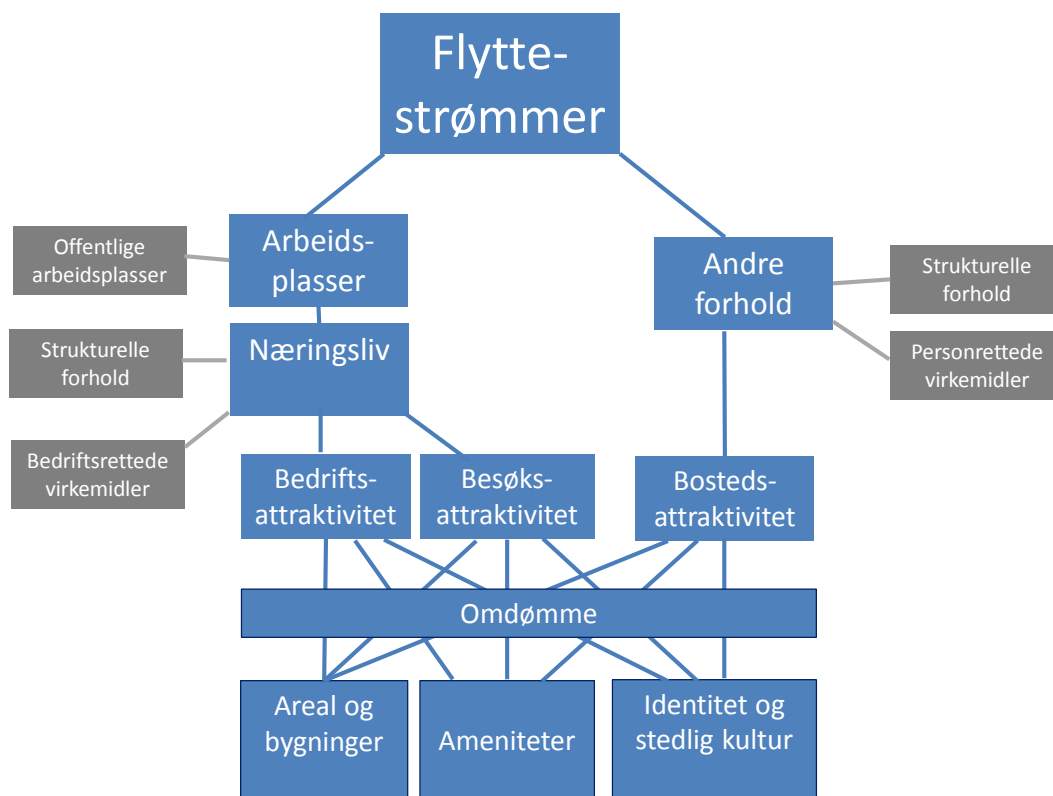
4. Vertskapsarbeid og attraksjonsmodell

Kanskje er det tilflytting fra utlandet som i dobbelt forstand nå får rollen med å opprettholde det typisk norske? Både ved at de bidrar til vekst i distriktenes folketall og ved at de vedlikeholder produksjonen i distriktene. (Grimsrud and Aure 2013: 195)

Med dette provokative utsagnet presenterer Grimsrud og Aure en ganske ny tenkning omkring distriktsutvikling, nemlig at opprettholdelsen av distrikts-Norge i dag er avhengig av utenlandske arbeidsmigranter og livsstiltilflyttere. Det kan for den uinnvidde virke merkelig at det typisk norske skal kunne videreføres av mennesker fra utlandet. Knut Kjeldstadli viser i Norges innvandringshistorie at Norge gjennom historien har vært et veikryss for møter mellom en enorm variasjon av mennesker fra ulike opphav (2008). Migrasjon er en viktig del av ethvert samfunn, også når det gjelder bygde-Norge. Den norske landsbygda, til tider fremstilt som relativt hermetisk lukket, er mer et produkt av nasjonalromantiske forestillinger og har liten rot i virkeligheten. Den rurale idyllen blir kontinuerlig skapt på nye måter. Kommunene ser ut til å foretrekke tilbakeflyttere (Grimsrud and Aure 2013). Mange ressurser orienteres for å motivere tidligere sambygdingene tilbake til kommunene. En mulig årsak til dette er at tilbakeflyttere skaper kontinuitet og samhold i samfunnet. Det ligger en implisitt dyrking av kontinuiteten tilbakeflytterne har i forhold til å stimulere stedets identitet. Rangeringen av tilflyttere, med tilbakeflytterne på topp, kan forstås som en skepsis til mobilitet og migrasjon, og et ønske om å videreføre en bestemt lokal samfunnsorden. Migrasjonsforskningen har i for stor grad vært opptatt av nasjonalstater som analytisk og metodisk utgangspunkt for å forstå migrasjon som fenomen. Kritikken retter seg mot det at nasjonalstater og deres samfunn blir sett på som relativt statiske og fikserte størrelser. En slik metodologisk nasjonalisme ender opp med å anta at nasjoner er statiske størrelser, og migrasjon på tvers av disse statene er anomalier (Stelter 2010). Alternativt kan vi se på stater og samfunn som hele tiden genereres og produseres. I dette produksjonsperspektivet på samfunn er ikke migrasjon en anomali, men heller en konstituerende del av dets eksistens. Mobilitet og migrasjon er sentrale samfunnsproduktive krefter fremfor anomalier eller forstyrrende krefter. De er involvert i, og genererer, samfunn. I arbeidet med dette prosjektet har det kommet frem at kommuner, lokale og livsstiltilflyttere opplever denne formen for migrasjon som positivt. Kommuner og lokale næringslivsinteressenter har kommunisert at livsstiltilflytterne i det store og hele bringer nyttige erfaringer, arbeidskraft, innovasjon og ikke minst barn til distriktskommunene. På tross av uheldige erfaringer og tilbakeflytting virker det som om investeringene kommunene har gjort i arbeidet med livsstiltilflyttere er mer positive enn negative. Hvor skal vi sette grensen for en suksessrate? Er det en suksess når 80 % eller 30 % av migrantene blir boende? Tallmaterialet varierer stort, men i noen kommuner er det indikasjoner på at over halvparten av livsstilmigrantene fremdeles er boende i Norge.

Spørsmålet som forprosjektet dreier rundt er; skal kommunene fortsette å rekruttere livsstiltilflyttere til sine kommuner? Resultatene fra forprosjektet og andre forskningsrapporter gir indikasio-

ner på at å stimulere til livsstilsmigrasjon kan være et produktivt tiltak for å opprettholde kommunenes økonomi, det lokale bygdelivet og handelsstanden. Et utgangspunkt for diskusjonen kan være skissen over programteori for attraktivitet utviklet ved Telemarksforskning.

Den norske stats arbeid med å fremme vekst i norske distriktskommuner dreier seg om å skape attraktivitet. Kommunene, som er statens fremste styringsverktøy i distriktene, vektlegges som grunnleggende aktører i arbeidet med å mobilisere befolkning og næringsliv. I kommunenes arbeid med å styrke bosettingen har et av mange virkemidler vært å satse på livsstilstilflyttere.

Avslutningsvis vil vi diskutere livsstilstilflytting og verstskapsarbeid i forhold til attraksjonsmodellen. Drøftingen tar utgangspunkt i de tre nederste boksene; Areal og bygninger; ameniteter; identitet og stedlig kultur. Areal og bygninger for livsstilstilflyttere omhandler først og fremst tilgang til frittstående eneboliger og lokaler til å drive næringslivsvirksomhet. Ameniteter dreier seg om kommunens offentlige tjenester og stedets attributter; identitet og stedlig kultur tar for seg formelle og uformelle nettverk, sosiale relasjoner og stedets kultur for dugnad og andre samarbeidsformer. Areal, ameniteter og stedlig kultur kan ikke sees uavhengig av hverandre, men er tett sammenvevd og påvirker hverandre. Kommunene som vil optimalisere produktive effekter av livsstilstilflytting bør derfor være oppmerksomme på hvordan de kan utnytte lokale ressurser, og ikke minst de synergieffektene som kan oppstå gjennom å tenke på tvers av områder. Noe livsstilstilflyttere forteller er at kommunene ikke fremstår så attraktive etter en stund. Migrantene blir konfrontert med at hverdagslivet ikke sammenfaller med tidligere forestillinger om livet i distrikts-Norge. Arbeidsledighet, et svakere marked for deres næringslivsdrøm, problemer med integrering i lokalsamfunnet og et smalere underholdningstilbud er alle faktorer som kan gjøre at livsstilstilflyt-

tere bestemmer seg for å flytte, enten tilbake til hjemlandet eller andre steder. Mange av grunnene for tilbakeflytting er det vanskelig for kommunene å gjøre noe med (samlivsbrudd, savn osv.) Videre så foreligger det strukturelle forhold som for eksempel pendlingsavstand. Kommuner med pendlingsavstand til områder i økonomisk vekst vil ha en systematisk bedre flyttebalanse uavhengig av deres egen arbeidsplassvekst.

Det er først og fremst «andre forhold» i attraksjonsmodellen vi er opptatt av i dette forprosjektet. Migrasjon er et sammensatt fenomen og vi kan ikke redusere flyttemotiver til enkeltelementer. Selvfølgelig spiller bedrift- og besøksattraktivitet inn, men i en mindre grad. Likevel fremstår noen motiver som mer fremtredende enn andre. Selv om arbeidsplasser er viktig for livsstiltilflytterne er det ingen som har oppgitt at de har migrert til distrikts-Norge på utkikk etter arbeid. Det er med andre ord andre forhold som har fremstått som viktigere. Disse andre forholdene kan diskuteres, med utgangspunkt i vertskap, i forhold til de tre overnevnte områdene: Bygninger og areal; ameniteter; identitet og stedlig kultur.

Godt vertskapsarbeid ser ut til å være en nøkkel for suksess i arbeidet med livsstilmigrasjon. Familier som ankommer trenger innledningsvis mye bistand til å orientere seg i kommunen de har bestemt seg for å flytte til. Det er stor variasjon i fortellingene, men det som er fremtredende er viktigheten av å ha en person som virker som vert på vegne av kommunen. Mange av kommunene har hatt en person som har fungert som vertskap for nyankomne livsstiltilflyttere. Mye av suksessen som kommunene har erfart når det gjelder denne formen for migrasjon, har hvilt på nettopp i hvilken grad de har prioritert denne funksjonen. Det sentrale er at personen kjenner til norske forhold og samtidig også har evnen til å sette seg inn i en livsstiltilflytters tankesett. En vert i en av kommunene hadde et fast knippe av aktører han introduserte alle nyankomne livsstiltilflyttere for, som blant annet innebar bank og kommune. Vi ser for eksempel at Drangedals suksess med livsstiltilflyttere i stor grad kan tilskrives personen som har vært involvert som vertskap og nettverksarbeider.

4.1 Bygninger og areal: frittstående enkeltboliger

Som diskutert tidligere så er det et klart mønster som fremtrer og er et gjennomgangstema i alle intervjuene; et ønske om frittstående bolig eller småbruk. Mange livsstiltilflyttere gir inntrykk av at bosituasjonen er viktig og er en sentral motivasjon for flytting i utgangspunktet. Kommuner som har arbeidet med å tiltrekke seg livsstilmigranter opplever problemer som følge av at de har en mangel på tilgjengelige boliger. Fraværet av tilgjengelige boliger har vært en utfordring for flere av kommunene som har vært involvert i prosjektet. Noen kommuner har arbeidet aktivt med å håndtere bo-situasjonen gjennom å ta kontakt med innbyggere. Drangedal sendte for eksempel ut en forespørsel til 100 innbyggere som eide småbruk eller andre interessante boliger for å høre om de var interessert i å selge. Ingen viste seg å være interessert i å selge på tross av at mange ikke brukte stedene i særlig grad. En av årsakene til den labre interessen var et dårlig boligmarked. Endring av bosituasjonen spiller en sentral rolle i livsstilsendringen tilflytterne er ute etter. I analysen av livsstilmigranter er det en tendens til å underspille betydningen av materielle forhold. Det blir gjort en antagelse om at denne formen for migranter ikke er drevet av økonomiske forhold. Denne antagelsen er noe misforstått, noe som kommer frem gjennom denne oppfattheten av nettopp boforhold. Livsstilmigranter finner at en frittstående bolig ikke er økonomisk mulig i hjemlandet. Det kan derfor sies at det foreligger et klart økonomisk element i motivasjon i også denne formen for migrasjon, om enn ikke det mest sentrale.

Som mellomledd mellom livsstilstilflyttere og lokalt nærings- og samfunnsliv bør kommunen være seg bevisst et *oversettelsesarbeid*. Dette oversettelsesarbeidet dreier seg ikke ganske enkelt om å oversette fra for eksempel nederlandsk til norsk. Vel så viktig er å bistå med å forstå norske forvaltningslover og regelverk. Mange av livsstilstilflytterne har aspirasjoner om å starte egen bedrift eller virksomhet. Etablering av egen virksomhet er en utfordring for norske statsborgere. NAV har for eksempel egne kurs som arbeidsledige kan anvende seg av. Det er god grunn til å anta at lokale forhold for å etablere egen virksomhet er noe spesielt livsstilsentreprenørene trenger bistand med. En mulighet er å etablere et samarbeid med NAV lokalt for livsstilsentreprenører. Placement har på sin side egne kurs i Nederland for livsstilmigranter som ønsker å etablere seg i Norge. Skal entreprenørskapet lykkes må kommunen engasjere seg i oversettelsesarbeid av lokale regler og lover.

4.2 Ameniteter: Naturopplevelser og kommunale tjenester

Ameniteter dreier seg om stedets attributter. Dette innebærer fysiske kvaliteter, friluftsliv, kommunale tjenester, kultur og fritidstjenester. Informantene gir klart inntrykk av at livet i distrikt-Norge har vært et sentralt bidrag til å få effektivisert livsstilsendringen de har vært ute etter. Den norske landsbygda gir det den lover (blant de som blir værende, vi har ikke noe informasjon om de som drar). Stedets attributter er livsstilmigrantene fornøyde med. Og fjell, skoger, elver og vidder er noe som Telemarks kommuner relativt enkelt kan tilby denne gruppen migranter. I forlengelse av dette kan det vurderes å overlate rekruttering og profileringsarbeid av individuelle kommuner til fylkeskommunen og interkommunale selskaper. Noen steder ser det ut som om kommunene har endt opp med å konkurrere med hverandre om tilflyttere. Denne formen for konkurranse kan fort bli uproduktiv. At transkommunale organisasjoner tar seg av rekruttering og at kommunene tar seg av vertskapsfunksjoner kan tenkes å være en god arbeidsdeling.

Gode skoler, barnehager, kulturtilbud, kafeer, parker og friluftsliv er potensielt attraktive egenskaper ved et sted. For eksempel så har Tinn kommune startet et pendlerkontor for folk som arbeider andre steder slik at de kan ha en base hvor de bor. Et slikt offentlig tilbud fra kommunens side kan sies å øke bostedsattraktiviteten. Språktilbudet fra kommunene er da et annet eksempel på ameniteter. Kommunene tilrettelegger språkopplæring for livsstilstilflyttere gjennom voksenopplæringen. Her er det en variasjon mellom de som kan følge språkopplæring på dagtid, og de som bare kan følge kveldstid på grunn av jobb. Nesten alle livsstilstilflytterne vi snakket med hadde veldig godt språk og viste stor vilje til å lære seg språket fortest mulig. Språkundervisning er sentralt for å gjennomføre en mest mulig vellykket integrering. Vertskapskommunen bør også ha en kontaktperson i barne- og skoleverket. En stor andel av livsstilmigrantene har barn med seg. Barne- og skoleverket bør informeres så snart man har fått bekreftelse på ankomst, slik at forbedringer kan gjøres. Foreldre som er livsstilmigranter flytter ofte på grunn av at de ønsker å gi barna et bedre liv. De vil derfor også ha et klart ønske om å etablere gode bånd til barne- og skoleverket. Vertskapsfunksjonæren bør derfor introdusere en nøkkelperson i skoleverket til livsstilstilflytterne så raskt de er ankommet, evt. sette opp et møte med barn- og skoleverket.

Det virker som om det har vært mange misforståelser mellom hva livsstilstilflytterne tror kommunen har forpliktet seg til, og hva kommunen tror de har forpliktet seg til (eller ikke forpliktet seg til i det hele tatt). Slike misforståelser har generert frustrasjon hos begge parter. Tydelighet vil kunne vaksinere kommunene og livsstilstilflyttere mot fremtidige misforståelser. Når det gjelder eventuelle næringslivsfond så bør det gjøres klart at livsstilstilflytterne konkurrerer på lik linje med andre norske statsborgere. Videre bør det gjøres klart at det ikke på noen måte er noen garantier for at man vil få slike midler (man kvalifiserer ikke, tomt for penger, etc.). Det kan derfor

virke som om kommunene bør drive realitetsorientering med både lokale innbyggere og livsstiltilflyttere om forventninger. En slik realitetsorientering kan fjerne unødvendig misnøye og friksjon. Livsstiltilflytterne må også selv gjøres ansvarlig. Placement AS melder at en del livsstilsmigranter kommer til Norge uten å ha gjort noen særlige forberedelser. Fraværet av forberedelser kan få store konsekvenser for flytterne så vel som kommunene de flytter til. Spesielt hvis de kommer med barn som skal innrulleres i barnehage eller skoleverket. Med uklarheter som bo og arbeidssted og manglende språk kan det fort oppstå mange frustrasjoner. At tilflyttere kommer bardus på kommunen er noe de verken kan ta selvkritikk på, eller burde gjøre forberedelser på. En samtale mellom kommuner og tilflyttere bør etableres for å få til en best mulig tilflytting.

Kommunene trenger å bruke mer tid på å finne ut hva slags tilflyttere de ønsker. Dette er også noe Grimsrud og Aure trekker frem: «Vi mener at den viktigste lærdommen fra dette arbeidet, er at prosjektutviklere bør jobbe med å styrke sammenhengen mellom hva som anses å være problemet i utgangspunktet (og dette må være basert på analyser av den aktuelle konteksten og avveining av hva som er målet med tilflyttingsarbeidet), og hva som skal til av virkemidler for å nå dette konkrete målet.» (2013: 186). De er ute etter å få frem en dypere refleksjon omkring hvorfor man bedriver tilflyttingsarbeid. Det er blitt en egenstående sannhet at det å øke innbyggerantallet er bra for kommunen. Dermed etterlyser de grundigere analyser og refleksjon omkring kommunenes formål med tilflyttingsarbeid. Kommunene trenger å være tydeligere på hvorfor de ønsker livsstiltilflyttere, utover det at det er godt for kommunens økonomiske bunnlinje. Mye av det som er blitt formulert av både kommuneansatte, næringslivsinteressenter og livsstilsmigranter dreier seg om fenomener langt utenfor kommuneøkonomien. Det dreier seg også om et vibrerende levende kommunesamfunn, om selvrealisering, et bra familieliv, sublime erfaringer av skog og fjell, et tilfredsstillende hverdagsliv. Altså stedets attraktivitet.

4.3 Identitet og stedlig kultur: Nærhet til beslutningstagere og nettverksarbeid

Både formelle og uformelle sosiale nettverk er viktige. Å introdusere livsstiltilflytterne til sosiale nettverk i bygda er kanskje det viktigste arbeidet som blir utført. Nettverksarbeid er ofte usynlig. Vi har en tendens til å glemme at det er mye arbeid involvert i å lage og opprettholde nettverk. Virksomhet kreves for å lage nett (Latour 2005: 143). En av grunnene til at Drangedal har en såpass lav tilbakeflyttingsprosent kan være deres satsing på vertskapsarbeid. Vertskapsarbeidet er gjort av en nederlander som selv kom til Norge for mange år siden. Han har etterstrebet seg på å skape relasjoner mellom sambygdingene, livsstiltilflyttere og lokalt næringsliv. Nettverksarbeidet hans har vært alt fra å introdusere folk inn i forskjellige sosiale arenaer til å skape bånd mellom næringslivsinteressenter. De fleste livsstiltilflyttere vil trenge å forholde seg til lokale næringslivsinstitusjoner (bank, handelsorganisasjon). Som ledd i vertskapsapparatet bør det da skapes bånd til en sentral næringslivsinteressent som kan hilse på de nyankomne livsstiltilflyttere. Under slike møter kan man luften muligheten for boliglån, eiendomsmarked eller lokale handelsorganisasjoners virksomhet. Poenget er ikke nødvendigvis at noe skal «gjøres» under et slikt møte, men heller at man etablerer bånd mellom lokalt næringsliv og livsstiltilflyttere slik at de kan få en ide om mulighetspotensialet i lokalsamfunnet. Vertskapet må etterstrebe og generere forbindelser mellom livsstilsentreprenører og næringslivsforbindelser.

Mange livsstiltilflyttere er opptatte av å ikke å samle seg sammen med andre livsstiltilflyttere og holder ofte bevist avstand fra hverandre. Likevel kan det være viktig at kommunene gjør oppfølgingsarbeid for å holde pulsen på hvordan det går med tilflytterne. En hypotese er at slik arbeid vil

kunne øke sannsynligheten for at livsstilstilflytterne fortsetter sitt opphold i Norge. Gjennom å sørge for at livsstilstilflyttere får realisert sitt ønske om frittstående eneboliger, et fint skoletilbud for sine barn, mulighet for å bedrive egen næringslivsvirksomhet og deltagelse i lokale arrangementer, vil kommunen kunne beholde en større andel av livsstilstilflytterne som kommer. Kommunene kan med fordel arbeide mer preventivt gjennom å sørge for at livsstilstilflytternes «bølyst» videreføres.

En sentral integreringsmekanisme i det norske samfunnet er dugnaden. En vertskapsfunksjonær bør derfor også ha et utstrakt nettverk til de forskjellige aktivitetene som foregår på tettstedet og i bygda. Skytelag, korps, riding, løping, ski eller skating er aktiviteter for unge og voksne. En del av vertskapsfunksjonen bør ta høyde for å introdusere livsstilstilflyttere i slike aktiviteter etter at de har «landet» i landsbygda. Det uformelle, sosiale livet på den norske landsbygda kan være krevende for livsstilstilflyttere å forstå og enda vanskeligere å bli del av. Her kan kommunen bidra med å skape bånd som gjør integreringsprosessene noe enklere. Hypotesen er derfor at vertskapsfunksjonæren har et godt grep om ulike sosiale institusjoner i kommunen og har samtidig evne, eller besitter en form for sosial kapital, som kan skape forbindelser mellom lokale innbyggere og livstils-migranter. Kommunene kan arbeide med å utnytte lokale ressursgrupper i rekrutteringsarbeidet. Lokale næringslivslag så vel som frivillige organisasjoner kan være interesserte i tilflyttere. Å trekke med disse lokallagene inn i rekrutteringsarbeidet kan skape uante synergieffekter, og et fremtidig forskningsprosjekt kan arbeide med å identifisere mekanismer som får frem slike synergieffekter.

Kommunen kan også vurdere å jobbe med å ekspandere og utnytte etablerte migrasjonsnettverk for å få flere tilflyttere. Migrasjon pågår i stor grad gjennom nettverk og det ligger mye kompetanse hos livsstilstilflyttere. Denne erfaringen kan kommunen trekke veksler på, både når det gjelder det å rekruttere livsstilstilflyttere så vel som i arbeidet med å integrere dem. Kommunen kan vurdere en slags fadderordning – hvor nyankomne blir tatt imot av noen som allerede har etablert seg. Dette trenger ikke være noe kommunen har store utgifter med. Kommunen kan trekke veksler på tradisjoner for frivillig arbeid og medborgeransvar. Et forskningsområde kan derfor dreie seg rundt hvordan kommunene kan utnytte potensialet i migrantenes nettverk.

Et interessant fenomen som har kommet frem gjennom forprosjektet er livsstilstilflytternes tilfredshet med å være utlendinger i Norge. Nesten alle nederlenderne som ble intervjuet - lykkelige med sin livssituasjon i Norge eller ei - ga uttrykk for at de ikke kom til å bli norske statsborgere. Forklaringene varierte; noen sa at det ikke hadde noen praktiske grunner for dem om de ble statsborgere eller ei – som EØS-borgere hadde de de rettighetene de trengte; siden de var født og oppvokst i sitt hjemland og ikke kom til Norge før senere i livet så identifiserte de seg klart med sitt hjemland. Denne identiteten var noe de hadde og som de aldri kom til å gi slipp på. Fra deres perspektiv var det helt greit å tilbringe resten av livet i Norge som enten nederlender eller tysker – det var ikke noe behov for å skifte statsborgerskap. Man kan være lykkelig livsstilstilflytter fra et annet land og likevel leve lykkelig i Norge resten av livet. Dette åpner opp for forskningsspørsmål; Hvilke former for steds- og identitetsdannelse produseres som følge av livsstilstilflytternes mobilitet? Hvordan kan vertskapsfunksjonen sørge for «å binde opp» og gjøre seg attraktiv for livsstilstilflytterne over tid og dermed forhindre fraflytting? Hvordan kan dette arbeidet integreres i andre, samtidige oppgaver som kommuneforvaltningen er opptatt med for å skape synergieffekter?

5. Et nytt forskningsprosjekt

Forprosjektet har hatt som formål å legge grunnen for et større forskningsprosjekt som skal omhandle livsstilmigrasjon og innovasjon i distrikts-Norge. Migrasjon blir ofte fremstilt som en trussel mot nasjonalstatens integritet fremfor et produktivt bidrag til videreføring av næringsvirksomhet, sosialt samhold og et rikt kulturliv. Funnene fra dette forprosjektet indikerer noe annet: Det foreligger et spennende og produktivt forhold mellom stedsinnovasjon og migrasjonsflyt. Forprosjektets videre arbeid vil derfor søke å formulere et forskningsprosjekt hvor dette forholdet står i sentrum for undersøkelsen. Noen interessante problemstillinger som melder seg om som kan være interessante å forfølge er:

5.1 Materielle og økonomiske drivkrefter i livsstilmigrasjon

Et aspekt ved definisjonen av livsstilflytting har vært at det dreier seg om en gruppe som er relativt velstående, og hvor økonomi ikke er deres primære motivasjon for å flytte. Dette kriteriet kan gi inntrykk av at de ikke har materielle interesser. Som en variabel kan dette være interessant å undersøke videre. Ønsket om en frittstående enebolig eller småbruk i landlige omgivelser er klart en materiell og økonomisk motivasjonsfaktor. Livsstilflytting som en ideologisk orientert avgjørelse bør derfor modifieres. Dagens livsstilflyttere gir inntrykk av å ha bestemte standarder og forbrukspraksiser de ønsker å engasjere seg i, og dette forutsetter en bestemt økonomi. Samtidig ser vi at man får mer for pengene i distriktene enn i mer sentrale områder. Boliger er rimeligere og husholdsbudsjettene er lavere. Et videre forskningsprosjekt bør derfor henvende seg til hvilke former for økonomiske og materielle praksiser livsstilflyttere er opptatt av. Forsknings spørsmål som kan være interessant å forfølge er; hva er forholdet mellom forbrukeradfærd og livsstilmigrasjon? Hvilken rolle spiller kommunenes ameniteter i livsstilmigranternes forbruksmønster?

5.2 Livsstilflytting: lykkelig uten norsk statsborgerskap

Å være en tilfreds livsstilflytter i Norge ser ut til å være et gjennomgangstema for de som blir boende. Et av de mer overraskende funnene i undersøkelsen var at nesten ingen (med et unntak) hadde planer om å bli norsk statsborger. Hva barna ønsket var opp til dem selv, og noen var blitt norske statsborgere. Men de som hadde flyttet i voksen alder hadde ikke noe ønske, ei heller noe behov for å endre statsborgerskap. Livsstilflytterne var lykkelige utlendinger som så for seg å tilbringe hele eller store deler av sine liv i Norge uten norsk statsborgerskap. En av grunnene til at migrasjon så ofte blir sett på som problematisk for samfunn kan forstås med utgangspunkt i det som er blitt identifisert som metodisk nasjonalisme. Det er blitt antatt at nasjonalstater er relativt statiske, uforanderlige størrelser som reproduseres gjennom historien med et folk. Endringer i befolkningens sammensetning analyseres som problematisk gjennom at nasjonen ikke lenger reproduseres på den samme måten. Den historiske sosiologien har blant annet vært opptatt av å vise hvordan nasjonalstatlige opprinneshistorier kontinuerlig skapes. Nasjonalstatlige opprinneshistorier kan virke legitimerende på foreliggende statlige forvaltningspraksiser. Dagens kulturminnevern er et eksempel på hvordan samtidens statlige forvaltningspraksiser produserer historier om nasjonen Norge, og da også det norske folket. Statlig virksomhet har en tendens til å fremstille seg

selv og sin virksomhet i et selvfølghetens lys hvor man ikke stiller noen spørsmålstegn ved dens fremgangsmåter. Statens evne til å naturalisere sin egen makt gjennom å fremstille seg selv om en selvfølgelig kraft har blitt kritisert i historisk orienterte sosiologiske analyser (Abrams 1988).

Det nye mobilitetsparadigmet i samfunnsvitenskapelig forskning indikerer en alternativ forståelse av migrasjon. I en global verden er mennesker blitt mye mer mobile. Dette krever at vi forstår samfunn og sosialitet gjennom denne bevegelsen. Mobilitet er altså en konstituerende del av sosialitet og identitet. I arbeidet med å forstå det at alle nederlenderne i denne undersøkelsen gir inntrykk av å være fornøyde med sin nederlandske identitet, og ikke har noen planer om å endre på dette (selv de som sier de skal være her resten av livet), forteller oss noe om en ny måte å være nasjonalstatsborger på. De fleste livsstiltilflytterne hadde jevnlig besøk av venner og familie, eller de dro tilbake til sine hjemland for å besøke venner og familie. Dagens globale infrastruktur muliggjør denne formen for mobilitet økonomisk og tidsmessig. Livsstiltilflytterne er jo kjennetegnet ved sin relative velstående posisjon og kan ta seg råd til denne formen for mobilitet. Livsstilsmigranter er i stand til å skape seg flerfoldige ankerpunkter og tilhørigheter i sitt identitetsbyggende arbeid. Et interessant forskningsspørsmål i dette henseende blir da; hvordan skapes disse flerfoldige tilhørighetene, og hvordan kan kommunene bidra til å skape tilhørighet hos dem? Og hvilken rolle spiller vertskapsfunksjonen i å generere denne tilhørigheten? Ikke minst, hvilken rolle kan nettverksarbeid og dugnaden spille for å skape ankerpunkter til lokalsamfunnet?

5.3 Hva kvalifiserer som en livsstilsmigrant?

Et videre forskningsprosjekt bør utvide gruppen av livsstiltilflyttere. Gruppen i denne undersøkelsen har omhandlet EØS-borgere, men også USA og andre velstående (stort sett Anglo-saksiske) kan involveres. Livsstil utgjør en viktig dimensjon for å forstå forholdet mellom migrasjon og innovasjon. Vi forslår derfor å utvide termen livsstiltilflyttere til ikke bare Nord-Europa og Amerika, men også til norske livsstiltilflyttere. Videre så foreslår vi å se nærmere på arbeidsmigranter, de som kommer til distrikts-Norge utelukkende på grunn av arbeid, men som ender opp med å ta steget til å bli permanente beboere i Norge. I hvilken grad er de villige til å endre sin livsstil, på tross av at de ikke var interesserte i å gjøre det i utgangspunktet? På tross av kommunenes implisitte hierarkisering av tilflyttere er landsbygda i dag også preget av migranter fra Øst-Europa. Balkan, Litauen og Polen preger dagens bygdelanskap i Norge. Likevel er ikke disse gitt samme grad av oppmerksomhet som resurssterke livsstiltilflyttere fra Tyskland, Nederland og Belgia. Arbeidsmigranter som har tatt seg jobber i jordbruksindustrien i distrikts-Norge ender opp med å bli fastboende. Hva skjer med livsstilen til Østeuropeere som bestemmer seg for å bli i Norge? Hva motiverer dem, og hva skal til for at de blir værende som produktive medlemmer av den norske landsbygda.?

5.4 Migrasjon og innovasjon

Norsk statlig virksomhet er i stor grad utført av kommuner. Kommunen er statens, og spesielt velferdsstatens, fremste styringsverktøy (Vike 2004). Som styringsverktøy er det avdekket en tentativ hierarkisering av tilflyttere (Grimsrud and Aure 2013). Denne undersøkelsen har da tatt for seg livsstiltilflyttere som kommer til norske distriktskommuner med sine familier fra utvalgte steder av Europa. Gruppen er særdeles interessant når det gjelder utforskning av fenomenet migrasjon og innovasjon i distrikts-Norge. Skal den norske landsbygda opprettholde seg selv som et produktivt område trenger den i større grad å åpne seg for migrasjon. Med denne migrasjonen skjer det end-

ringer i hvordan den norske nasjonalstaten produseres. Dette trenger vi å tenke på som kreative endringer som det er behov for, fremfor en trussel mot den norske væremåten. Et sentralt forskningsspørsmål blir; i hvilken grad bidrar livsstilmigrasjon konkret til å utvikle næringslivet i lokalsamfunnene de blir del av?

Referanseliste

- Abrams, P. (1988). "Notes on the Difficulty of Studying the State (1977)." Journal of Historical Sociology 1(1): 58-89.
- Alghasi, S., T. H. Eriksen and H. Ghorashi (2009). Paradoxes of cultural recognition: perspectives from Northern Europe. Farnham, Ashgate.
- Appleyard, R. T. (1992). "Migration and Development: A Global Agenda for the Future." International Migration 30: 17-31.
- Ateljevic, I. and S. Doorne (2000). "'Staying Within the Fence': Lifestyle Entrepreneurship in Tourism." Journal of Sustainable Tourism 8(5): 378-392.
- Barth, F. (1994). Manifestasjon og prosess. Oslo, Universitetsforl.
- Benson, M. and K. O'Reilly (2009). "Migration and the search for a better way of life: a critical exploration of lifestyle migration." The Sociological Review 57(4): 608-625.
- Bjelland, A. K. (2012). Helseferie vest for havet: Bygdeutvikling og markedsføring av lokalt særpreg. Bygdeutviklingas paradoks. M. B. Bringslid. Oslo, Scandinavian Academic Press: 328 s. : ill.
- Bringslid, M. B. (2012). Bygdeutviklingas paradoks. Oslo, Scandinavian Academic Press.
- Brochmann, G. and K. Kjeldstadli (2008). A history of immigration: the case of Norway 900-2000. Oslo, Universitetsforl.
- Carlsen, R. (2013). Årvollskogen: en livsstilsenklaive i Oslos skogkant. MAster, University of Oslo.
- Cohen, J. H. and I. b. Sirkeci (2011). Cultures of migration: the global nature of contemporary mobility. Austin, University of Texas Press.
- Cole, R., R. Bassam and E. F. Snow (1795). The young angler's pocket-companion or, A new and complete complete treatise on the art of angling: as may be practised with success in every river in England ... : directing ... the young angler to perfect himself in this art ... : either as to paste or bait-fishing of any sort, and fly-fishing, natural or artificial. London.
- Davis, M. (2006). Planet of slums. London, Verso.
- Eimermann, M. (2013). "Promoting Swedish countryside in the Netherlands: International rural place marketing to attract new residents." European Urban and Regional Studies.
- Grimsrud, G. M. and M. Aure (2013). Tilflytting for enhver pris? En studie av tilflyttingsarbeid i norske distriktkommuner. . Bergen, Ideas2evidence.
- Hastrup, K. (1992). Det antropologiske projekt: om forbløffelse. Copenhagen, Gyldendal.
- Hennion, A. (2007). "Those Things That Hold Us Together: Taste and Sociology." Cultural Sociology 1(1): 97-114.
- Høydal, E. (2013). "Innvandrer i by og bygd." Samfunnsspeilet 2.
- Klausen, A. M. (1986). Den Norske væremåten: antropologisk søkelys på norsk kultur. [Oslo], Cappelen.
- Larsen, T. (2009). Den globale samtalen: om dialogens muligheter. Oslo, Scandinavian Academic Press.
- Latour, B. (2005). Reassembling the social: an introduction to actor-network-theory. Oxford, Oxford University Press.
- Lee, E. (1966). "A theory of migration." Demography 3(1): 47-57.
- McCarthy, J. (2008). "Rural geography: globalizing the countryside." Progress in Human Geography 32(1): 129-137.
- Miller, D. (1987). Material culture and mass consumption. Oxford, Basil Blackwell.
- Miller, D. (2000) "The Fame of Trinis: Websites as Traps." 5, 5-24.
- Norbye, A.-K. B. (2010). En fornemmelse av støl: om meningsdannelse av sted og moderne stølsliv i Hallingdal, Norge. Oslo, Unipub.
- Robinson, W. I. (2001). "Transnational Processes, Development Studies and Changing Social Hierarchies in the World System: A Central American Case Study." Third World Quarterly 22(4): 529-563.
- Scruton, R. (2001). Kant: a very short introduction. Oxford, Oxford University Press.

- Seppola-Edvardsen, T. (2006). Fra urbane Nederland til utkant-Norge: om flytting mot strømmen, og om møtet mellom tilflytterfamilier og et nordnorsk øysamfunn. Tromsø, T. Seppola-Edvardsen.
- Sheller, M. and J. Urry (2006). "The new mobilities paradigm." Environment and Planning A 38(2): 207-226.
- Stelter, R. (2010). "Experience-Based, Body-Anchored Qualitative Research Interviewing." Qualitative Health Research 20(6): 859-867.
- Stewart, A. (1998). The ethnographer's method. London, Sage.
- Taylor, C. and A. Gutmann (1992). Multiculturalism and the politics of recognition: an essay. Princeton, N.J., Princeton University Press.
- Vike, H. (2004). Velferd uten grenser: den norske velferdsstaten ved veiskillet. Oslo, Akribe.
- Walker, P. and L. Fortmann (2003). "Whose landscape? A political ecology of the 'exurban' Sierra." Cultural Geographies 10(4): 469-491.

ⁱ <http://www.placement.no/default.aspx?menu=16&id=22> (Nedlastet 5 august 2013)

ⁱⁱ <http://old.dagotid.no/arkiv/2000/09/bygd/index.html> (Nedlastet 6 august 2013)